

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΙΓΑΙΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΜΣ “ΦΥΛΟ, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ”

“Λεσβιακή” (α)ορατότητα στην πρόιμη νεότερη περίοδο: Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις και ερμηνευτικές επιλογές

"Lesbian" (in)visibility in the early modern period: Historiographical approaches and interpretative
trajectories

Μπάντα Κατερίνα

Τριμελής εξεταστική επιτροπή: Γιώργος Πλακωτός (επιβλέπων), Γιάννης Γιαννιτσιώτης, Ελένη Γκαρά

Μυτιλήνη, Μάιος 2023

* Εικόνα εξωφύλλου: Amarillis crowning Mirtillo, Jacob Van Loo (1650)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να διερευνήσει τα όρια της “λεσβιακής” (α)ορατότητας κατά την πρώιμη νεότερη περίοδο. Το ερευνητικό πεδίο της λεσβιακής ιστοριογραφίας βρίσκεται στην καρδιά της ιστορίας της σεξουαλικότητας, όπως η τελευταία αναπτύχθηκε από την δεκαετία του 1970 και έπειτα. Το ιστοριογραφικό και ερμηνευτικό ζήτημα που προκύπτει, είναι με ποιον τρόπο μπορεί να ιστοριοποιηθεί η γυναικεία ομοερωτική επιθυμία κατά τους προνεωτερικούς χρόνους, δηλαδή σε μία περίοδο όπου δεν υφίστανται “λεσβιακές” ταυτότητες.

Οι κυριότερες ιστοριογραφικές προσεγγίσεις, οι οποίες έχουν χρησιμοποιήσει στην προσπάθεια ιστορικοποίησης της σεξουαλικότητας είναι η ουσιοκρατική, η κατασκευασιοκρατική και η κουίρ προσέγγιση. Κάθε μία από τις ιστοριογραφικές προσεγγίσεις αντιμετώπισε με διαφορετικό τρόπο τη “λεσβιακή” σεξουαλικότητα και χρησιμοποίησε εναλλακτικούς όρους για την περιγράψει. Στην παρούσα έρευνα, μελετώνται οι ιστοριογραφικές προσεγγίσεις και ο τρόπος με τον οποίο αυτές λειτούργησαν επικουρικά στην ανάδειξη της “λεσβιακής” εμπειρίας κατά την πρώιμη νεότερη περίοδο και η χαρτογράφηση της αορατότητάς της.

Λέξεις - κλειδιά: Λεσβία, λεσβιακή ιστοριογραφία, λεσβιακή (α)ορατότητα, κατασκευασιοκρατία - ουσιοκρατία, κουίρ θεωρία, κουίρ ιστοριογραφία

ABSTRACT

The present study aims to explore the boundaries of "lesbian" (in)visibility during the early modern period. The field of lesbian historiography lies at the heart of the history of sexuality, as it has developed since the 1970s onwards. The historiographic question that arises is how female homoerotic desire can be historicized during pre-modern times, when "lesbian" identities did not exist.

History and literary criticism have mostly drawn on essentialist, constructionist and queer methodologies to historicise sexuality. Each of these methodologies has dealt with "lesbian" sexuality in a different way and used various terms to describe it. The current research analyses the historiographic approaches and the way in which they functioned in the emergence of the "lesbian" experience during the early modern period, as well as the mapping of its invisibility.

Key words: Lesbian, lesbian historiography, lesbian (in)visibility, constructionism – essentialism, queer theory, queer historiography

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή και επιβλέποντα μου κ. Γιώργο Πλακωτό, για την πολύτιμη συμβολή του, τόσο σε επίπεδο σύλληψης όσο και υλοποίησης της παρούσας εργασίας.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω όλ@ όσ@ γνώρισα στη διάρκεια αυτού του μεταπτυχιακού και με επηρέασαν με τις ιδέες και την οπτική τους, και κυρίως την κ. Κορωνάκη και την κ. Χιώτη.

Αυτή η προσπάθεια θα ήταν ανέφικτη χωρίς την αγάπη και την υποστήριξη των γονιών μου και των φίλων μου και ιδιαιτέρως της Dory.

Κατερίνα Μπάντα

Αθήνα, 2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	2
ABSTRACT.....	3
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
Γιατί λεσβιακή (α)ορατότητα;	6
Πώς διαρθρώνεται η εργασία;	6
Οι δυσκολίες της εργασίας	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄	9
“Αναζητώντας” τη “λεσβία”	9
Ποια είναι αυτή η “λεσβία”;	9
“Λεσβία”, λεσβία και “lesbian-like”	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄	15
Ουσιοκρατικές και Κατασκευασιοκρατικές Ιστοριογραφικές Προσεγγίσεις.....	15
Το νεοσύστατο πεδίο της “Ιστορίας της Σεξουαλικότητας”	15
Ουσιοκρατική Ιστοριογραφική Προσέγγιση	17
Κατασκευασιοκρατική Ιστοριογραφική Προσέγγιση	19
Η Ανάδυση της Κουίρ Θεωρίας	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄	24
Κουίρ Θεωρία και Ιστοριογραφία	24
Κουίρ Ιστοριογραφική Προσέγγιση	24
Χρησιμοποιώντας το Εργαλείο “Κουίρ” στην Πρώιμη Νεότερη Περίοδο	29
Κουίρ Ιστοριογραφία και Λογοτεχνική Κριτική στο Έργο της Valerie Traub.....	30
Κουίρ και η Προβληματική της Αορατότητας και της Επιβεβλημένης Σιωπής.....	37
α. Η Αποσιώπηση της Γυναικείας Επιθυμίας	37
β. Η Λεσβιακή (Α)ορατότητα	40
γ. Γυναικεία “Φιλία” και “Φαλλική” Λεσβία	43
ΑΝΤΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΟΣ.....	47
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	48

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

*“Κάτω από μια κληματαριά, μακριά απ’τα Πατήσια,
σ’ένα εξοχικό καφενείο, ήπια πολλές μύρες ένα δειλινό.
Τα χέρια μου και τα πόδια μου ήσαν μέσα της...μέσα στη Λίζα.
Και τα χείλια μου έδωκαν ένα τέτοιο φιλί στο λαιμό της,
που ξεχάστηκαν εκεί για δυο ολόκληρες ώρες!”
Ντόρα Ρωζέττη, “Η Ερωμένη της”*

Γιατί λεσβιακή (α)ορατότητα;

Φαίνεται ότι η λεσβιακή ιστορία καλύπτεται από μία μακρά σιωπή. (Donoghue, 2007:16) Η συγκεκριμένη φράση, τόσο λιτή αλλά και ταυτόχρονα περιγραφικά ακριβής, αντανακλά την ιδέα πίσω από την παρούσα εργασία. Ή, με άλλα λόγια, ο λόγος που υφίσταται η παρούσα διπλωματική προκύπτει από τη γοητεία που ασκεί το υποδιερευνημένο πεδίο της λεσβιακής ιστοριογραφίας. Στην ανά χείρας έρευνα επιχειρείται η ανάλυση των κυριότερων ιστοριογραφικών προσεγγίσεων αναφορικά με τη λεσβιακή ταυτότητα με έμφαση την πρώιμη νεότερη περίοδο και η χαρτογράφηση της (α)ορατότητας της. Εφαλτήριο για αυτήν την ιδέα και την υλοποίηση της υπήρξε το άρθρο της Patricia Simons με τίτλο “Lesbian (In)Visibility in Italian Renaissance Culture: Diana and Other Cases of *donna con donna*”, το οποίο δημοσιεύεται το 1994. Τρία χρόνια νωρίτερα, το 1991, η Emma Donoghue, ξεκινάει να ασχολείται με τη λεσβιακή ιστορία, αναζητώντας στον ηλεκτρονικό κατάλογο της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου του Cambridge τους όρους “lesbian” και “history” για να έρθει αντιμέτωπη με το μήνυμα “Δεν βρέθηκε”. (Donoghue, 2007:16) Ακόμη και σήμερα, σε εγχώριο επίπεδο, η ίδια σύνθετη αναζήτηση, επιστρέφει ελάχιστα ή και καθόλου αποτελέσματα, ιδιαίτερος, όταν η αναζήτηση γίνεται με ελληνικούς χαρακτήρες. Τέλος, το κίνητρο για την ανά χείρας εργασία δεν θα μπορούσε να είναι άλλο από την προσωπική ανάγκη αλλά και την περιέργεια της γράφουσας.

Πώς διαρθρώνεται η εργασία;

Η εργασία αναπτύσσεται σε τρία κεφάλαια.

Το πρώτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην ανάλυση του όρου “λεσβία” στο βαθμό που είναι δυνατόν αυτό, αλλά και στην εξέταση του τρόπου με τον οποίο διαφορετικές συγγραφείς χρησιμοποίησαν τον όρο και το περιεχόμενο που απέδωσαν σε αυτόν. Πιο συγκεκριμένα, αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποίησαν

τον όρο “λεσβία” όσες ερευνήτριες ασχολήθηκαν με την “λεσβιακή” ιστορία και ιστοριογραφία και οι θεωρίες τους αποτελούν κομμάτι της έρευνας. Το κεφάλαιο αυτό, λειτουργεί ως εισαγωγικό για να ακολουθήσουν τα δύο επόμενα κεφάλαια, τα οποία επικεντρώνονται στο ιστοριογραφικό ζήτημα αναφορικά με την πρώιμη νεότερη περίοδο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύονται οι δύο πρώτες, χρονολογικά εμφανισθείσες, ιστοριογραφικές προσεγγίσεις που αναπτύχθηκαν ώστε να δομήσουν το νεοσύστατο πεδίο της ιστορίας της σεξουαλικότητας. Πιο συγκεκριμένα, αναλύονται οι ουσιοκρατικές και κατασκευασιοκρατικές ιστοριογραφικές προσεγγίσεις, οι οποίες προέκυψαν ως οι δύο πρώιμοι τρόποι ιστορικοποίησης της σεξουαλικότητας. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο δεν θα μπορούσε να παραλειφθεί η αναφορά στους κύριους εκπροσώπους των προσεγγίσεων αυτών αλλά και η κριτική που τους ασκήθηκε.

Άρρηκτα συνδεδεμένο με το προηγούμενο, το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται ενδελεχώς στη σύγχρονη κουίρ ιστοριογραφική προσέγγιση, η οποία προέκυψε από την ανάδυση της κουίρ θεωρίας κατά τη τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα και αναδείχθηκε ως η λύση στις αμφιλεγόμενες ουσιοκρατικές και κατασκευασιοκρατικές αντιλήψεις περί σεξουαλικότητας. Εδώ, αναλύεται το πέρασμα από την κουίρ θεωρία στην κουίρ ιστοριογραφία και ο τρόπος με τον οποίο οι κουίρ θεωρητικοί προσέγγισαν τη “σεξουαλικότητα” στην προνεωτερική περίοδο. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στη θεωρία της Eve Kosofsky Sedgwick, πρωτοεργάτρια στο κουίρ, και αναλύεται εκτενώς η λογοτεχνική κριτική της Valerie Traub στα σαιξπηρικά έργα και σε άλλα κείμενα της πρώιμης νεότερης περιόδου. Τέλος, επιλέχθηκε να προσεγγιστεί καταληκτικά το πρόβλημα της “λεσβιακής” (α)ορατότητας το οποίο διέπει την εργασία.

Οι δυσκολίες της εργασίας

Η δυσκολία της έρευνας είναι αυταπόδεικτη και διττή. Η απόπειρα να προσεγγιστεί η “λεσβία” και η (α)ορατότητα αυτής κατά την πρώιμη νεότερη περίοδο αποτελεί από μόνη της μία παραδοξότητα.

Από τη μία πλευρά το ίδιο το εγχείρημα φέρει δυσκολία καθώς η αναζήτηση ταυτοτήτων και επιθυμιών στη πρώιμη νεότερη εποχή αποτελεί ένα ακανθώδες ζήτημα. Η (α)ορατότητα της λεσβιακής επιθυμίας έχει απασχολήσει τον ακαδημαϊκό χώρο από την στιγμή που η σεξουαλικότητα ξεκινά να ιστορικοποιείται. Η εξάλειψη της λεσβίας από την ιστορία δυσχεραίνει την προσπάθεια των μελετητών όχι μόνο στην αποκάλυψη των προνεωτερικών “λεσβιών” και των εμπειριών τους, αλλά και στον προσδιορισμό της “λεσβιακής” εμπειρίας και της ίδιας της “λεσβίας”. (Giffney, 2011:3) Το πρώιμο ενδιαφέρον φαίνεται να υπάρχει, όπως είναι αναμενόμενο, από γυναίκες ακαδημαϊκούς που έχουν λεσβιακές εμπειρίες και η ενασχόλησή τους επιφέρει το ρίσκο να στοχοποιηθούν και να κριθούν για αυτό. Ενώ, εν γένει οι δυσκολίες για την ανεύρεση

και ανάσυρση της λεσβιακής σεξουαλικότητας είναι θεωρητικές, μεθοδολογικές και πρακτικές όσον αφορά την ανεύρεση στοιχείων. Έτσι κι αλλιώς, η ίδια η ιδέα της σεξουαλικότητας και της γκέι και λεσβιακής ταυτότητας αποτελεί μία σύγχρονη κατασκευή. (Murray, 1999:191) Αναφορικά με την μεσαιωνική περίοδο, το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι το υλικό το οποίο παρέχει πληροφορίες σχετικά με λεσβιακές πρακτικές εντοπίζεται στα γραπτά των θεολόγων και των νομομαθών της Εκκλησίας, σε ορισμένα λογοτεχνικά κείμενα και σε λιγοστές καλλιτεχνικές αναπαραστάσεις, αλλά αν το αντικείμενο της μελέτης είναι οι πραγματικές γυναίκες, για τις οποίες οι υπάρχουσες πηγές τις συσχετίζουν ρητά με την ομόφυλη γεννητική επαφή, υπάρχουν περίπου μία ντουζίνα γυναίκες για ολόκληρη τη μεσαιωνική περίοδο. Όλες αυτές οι γυναίκες εντοπίζονται στον 15ο αιώνα και στο σύνολό τους, είτε φυλακίζονται είτε εκτελούνται για τις πράξεις τους. (Bennett , 2000: 3) Η Judith Bennett, στο άρθρο της με τίτλο: ““Lesbian - Like” and the Social History of Lesbianism” (2000), αναδεικνύει ακριβώς την δυσκολία των ιστορικών που κάνουν ιστορία της σεξουαλικότητας πριν την νεότερη περίοδο. Εν αντιθέσει με τους ιστορικούς που ασχολούνται με την σύγχρονη εποχή και οι οποίοι είναι σε θέση να βρουν πληροφορίες για τις σχέσεις μεταξύ γυναικών σε πρωτογενές έγγραφο υλικό όπως γράμματα, ημερολόγια και άλλα προσωπικά σημειωματάρια ή ακόμα και μέσω προφορικών συνεντεύξεων, οι μεσαιωνολόγοι βασίζονται αναγκαστικά σε ποινικά έγγραφα. Το γεγονός αυτό, περιορίζει ιδιαίτερα την ιστοριογραφική διαδικασία, καθώς η πρόσβαση αφορά σεναριακά περιβάλλοντα που δίνουν έμφαση στην απόκλιση, την διαταραχή και τον κίνδυνο. (Bennett , 2000: 3) Τέλος, οι “λεσβιακές” ιστορίες είναι πιο δύσκολο να ανασυσταθούν σε σχέση με αυτές των γκέι αντρών, καθώς το εύρος των εγγράφων, τα οποία μιλούν για “λεσβιακές” σχέσεις είναι αρκετά περιορισμένο. Οι γυναίκες έγραφαν λιγότερο, τα γραπτά τους διασώζονται αποσπασματικά (π.χ. τα έργα της Σαπφούς είναι κλασικό παράδειγμα) και ήταν σπανιότερο να αποτελέσουν αντικείμενο ενασχόλησης από τις αστικές και θρησκευτικές αρχές. (Bennett , 2000: 2) Τα παραπάνω συνοψίζονται στο σχόλιο της Catharine MacKinnon, ότι δηλαδή “η σιωπή των αποσιωπημένων γεμίζει από τα λόγια εκείνων που μπορούν να μιλήσουν και με τον τρόπο αυτό, το ίδιο το γεγονός της σιωπής ξεχνιέται και επισκιάζεται από τους πολύβουους λόγους περί σεξουαλικότητας, οι οποίοι εν τέλει υπερισχύουν και γίνονται κομμάτι της ιστορίας” (MacKinnon, 1992:121)

Από την άλλη πλευρά, η ιδιότητα μου, δεν φαίνεται να είναι ιδιαίτερα επικουρική στο εγχείρημά μου. Παρόλα αυτά, η παρούσα εργασία ευελπιστώ να φανεί άξια των περιστάσεων και να αποτελέσει μόνο την αρχή για περαιτέρω έρευνα.

Η παρούσα εργασία αποτελεί μία αμιγώς βιβλιογραφική έρευνα, η οποία βασίστηκε σε δευτερογενές υλικό. Το παρόν αποτέλεσμα προέκυψε από ανάκτηση υλικού τόσο έντυπου όσο και ψηφιακού. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι εναρμονισμένη με τις ιστορικές και ιστοριογραφικές μελέτες. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα περιείχε την πρόσβαση σε βιβλιοθήκες και ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων και την ανάλυση των δεδομένων με συγκριτική μελέτη σύμφωνα με τους κανόνες του επιστημονικού κλάδου. Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν και οι συγγραφείς αυτών, προέρχονται κυρίως από το ιστορικό - ιστοριογραφικό πεδίο και

πιο συγκεκριμένα από το χώρο της κοινωνικής και πολιτισμικής ιστορίας, ιστοριογραφίας και λογοτεχνικής κριτικής και γίνεται αναφορά σε κάθε επίκληση και νύξη όπως επιβάλλεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

“Αναζητώντας” τη “λεσβία”

Ο όρος “λεσβία” είναι ο μόνος όρος που ξέρω ότι βρίσκεται πέρα από τις έμφυλες κατηγορίες (γυναίκα και άνδρας), γιατί το υποκείμενο που προσδιορίζει (η λεσβία) δεν είναι γυναίκα, ούτε οικονομικά, ούτε πολιτικά, ούτε ιδεολογικά.
Monique Wittig, “Δεν γεννιέσαι γυναίκα”

Ποια είναι αυτή η “λεσβία”;

Η λέξη “λεσβία” φαίνεται να χρονολογείται σύμφωνα με τη Martha Vicinus στα 1736, καθώς εντοπίζεται με την σύγχρονή της έννοια σε μία επίθεση εναντίον της Δούκισσας του Newburgh. (Vicinus, 1994:60) Πιο συγκεκριμένα, ο όρος “λεσβία” εμφανίζεται σε ένα μακροσκελές ποίημα του William King και αναφέρεται σε συγκεκριμένες γυναίκες του Δουβλίνου χαρακτηρίζοντάς τις ως “Τριβάδες ή Λεσβίες”. Ενώ, στην πραγματικότητα, αποδεικνύεται ότι υπάρχει μία πληθώρα λέξεων που περιγράφουν την ερωτική αγάπη μεταξύ γυναικών και ήδη γίνεται χρήση της λέξης “λεσβία” από τις αρχές του 18ου αιώνα, ο όρος μόλις το 1925 εισάγεται στο αγγλικό λεξικό της Οξφόρδης. (Donoghue, 2007:17) Η ποικιλία στους όρους περί γυναικείας ομοερωτικής σεξουαλικότητας επιβεβαιώνεται τόσο από τη Vicinus όσο και από την Terry Castle, οι οποίες υποστηρίζουν πως η λέξη “λεσβία” δεν είναι η μόνη που χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τις γυναικείες ομοερωτικές σχέσεις, αλλά αντιπροσωπεύει μία συντόμευση σε μία σειρά λέξεων που έχουν χρησιμοποιηθεί κατά καιρούς. (Vicinus, 2012:567) Η λέξη “λεσβία” μπορεί να αποτελεί νεολογισμό καθώς παράγεται κατά τη νεωτερικότητα και πιο συγκεκριμένα από τον ιατρικό λόγο κατά τον 19ο αιώνα, ανέκαθεν όμως υπήρξαν λέξεις, οι οποίες περιέγραφαν τις συγκεκριμένες ερωτικές σχέσεις, όπως τριβάδα¹, σαπφική, αμαζόνα, φρικιό, και αγοροκόριτσο.² (Castle, 1993:11) Ενώ, η αναζήτηση αν γινόταν στα ελληνικά, θα έφερνε αποτελέσματα όπως γκουνιότα, τζιβιτζιλού, Μαντάμ Γκου ή ανδρογυναίκα. Όπως και τον όρο μπουτς

¹ Fricatrice στα λατινικά

² Και άλλους όρους, που παραμένουν αμετάφραστοι στα ελληνικά, όπως romp, roaring girl, dyke, και bull dagger.

(butch), που λίγες τον χρησιμοποιούν, και τον όρο stone μπουτς, ο οποίος δεν είναι ευρέως γνωστός, σε αντίθεση με όρους όπως “αντροιά”, “αντροφέρνει”, “νταλικά”, “λαχαναγορίτης”, “ντίλντος” και άλλα. (Σιμάτη, 2022:70)

Παρά την άνθιση σε λόγους, η λεσβιακή ιστορία, μέχρι πρόσφατα, χαρακτηρίζεται από μία “άγνοια”³ ως προς το ποιος θα μπορούσε να είναι καθοριστικός κορμός της και ο ίδιος ο περιγραφικός όρος από μία αναποφασιστικότητα για το ακριβές περιεχόμενό του. (Donoghue, 2007:17) Είναι γεγονός ότι κανείς μέχρι σήμερα δεν είναι σίγουρος για το τί σημαίνει η λέξη “λεσβία”. Οι λεσβίες γεννιούνται έτσι ή γίνονται στην διάρκεια της ζωής τους; Οι λεσβίες ευχαριστιούνται αποκλειστικά και μόνο το σεξ με γυναίκες ή και με άντρες; Τι είναι αυτό που χαρακτηρίζει το λεσβιακό σεξ; Η επαφή των γεννητικών οργάνων, το σεξ με επίκεντρο το γυναικείο στήθος⁴, ή μια πιο άμορφη πρακτική που είναι “ερωτική με γυναικείους όρους”; Ενώ, στην πραγματικότητα, οι σεξουαλικές πρακτικές μπορεί να είναι λιγότερο καθοριστικές στο να αποφασισθεί ο λεσβιανισμός από ό,τι είτε η σεξουαλική επιθυμία⁵ για τις γυναίκες είτε η πρωταρχική αγάπη για τις γυναίκες⁶, είτε ακόμα και η πολιτική δέσμευση προς τις γυναίκες⁷. Οι λεσβίες θεωρητικοί διαπραγματεύονται ανοιχτά αυτά τα ερωτήματα, χωρίς κάποια παγίωση στους όρους και τις έννοιες και ως εκ τούτου η ρευστότητα ως προς τη νοηματοδότηση καταλήγει να είναι ταυτόχρονα πηγή άγχους αλλά και ευελιξίας. (Bennett, 2000: 10)

Έτσι κι αλλιώς, αναφορικά με την πρώιμη νεότερη περίοδο, όπως προτείνει και η Simons, οι σημερινές κατηγοριοποιήσεις της σεξουαλικής ταυτότητας στη Δύση, δεν είναι απαραίτητα χρήσιμες σε έναν ιστορικό που μελετά τον “λεσβιανισμό” στην κοινωνική ιστορία και τις οπτικές αναπαραστάσεις σε προνεωτερικές περιόδους. Ο ιστορικός που μελετά προνεωτερικό υλικό και αναζητά λεσβιακές σχέσεις, δεν βρίσκει συμπεριφορές που να άπτονται στην μοντέρνα έννοια της πυρηνικής και σταθερής “ταυτότητας”. (Simons, 1994:81) Πιο συγκεκριμένα, για μερίδα μελετητών, η χρήση της λέξης “λεσβία” όταν χρησιμοποιείται για να περιγράψει γυναίκες πριν από τα τέλη του 19ου αιώνα φαίνεται ανιστορική και αντιμετωπίζεται ως μια ολισθηρή προσπάθεια για αναζήτηση ηρωίδων στο παρελθόν. Με άλλα λόγια, για κάποιους μελετητές (κυρίως όσους ασχολούνται με την προνεωτερική “σεξουαλικότητα”) είναι σημαντικό να διαφυλαχθεί το παρελθόν από τις νεότερες ανησυχίες. Ενώ, για άλλους, κυρίως μελετητές της νεωτερικότητας, είναι σημαντικό να διατηρηθεί η ιδιαιτερότητα της νεωτερικότητας, ειδικά όπως αντιπροσωπεύεται από το

³ “not-knowing”

⁴ “bosom sex”

⁵ Η έννοια της επιθυμίας (desire) αναλύεται εκτενέστερα παρακάτω. Η Bennett, εδώ, κάνει χρήση της έννοιας της σεξουαλικής επιθυμίας για να προσεγγίσει τον πυρήνα της λεσβιακής ταυτότητας ακολουθώντας μία ουσιοκρατική προσέγγιση. Πιο κάτω, αναλύεται ο τρόπος όπου η Traub κάνει χρήση του όρου επιθυμία ως αναλυτικό ιστοριογραφικό εργαλείο.

⁶ Εδώ, γίνεται νύξη στο πρώτο λεσβιακό-φεμινιστικό μανιφέστο “The woman-identified woman”, το οποίο αναλύεται και πιο κάτω.

⁷ Όπως προτείνει η Adrienne Rich, έναντι της “υποχρεωτικής ετεροφυλοφιλίας”.

φουκωϊκό παράδειγμα που περιορίζει τις σεξουαλικές ταυτότητες και, γενικά, την σεξουαλικότητα στην νεότερη εποχή. (Bennett , 2000: 11) Σε γενικές γραμμές, η Bennett θεωρεί την εγκατάλειψη του όρου “λεσβία” και την αντικατάσταση της από όρους όπως “ομοερωτικές” και “ανάμεσα στο ίδιο φύλο”⁸ σχέσεις περιττούς και αντιπαραγωγικούς, καθώς η προσέγγιση βασίζεται σε ουσιοκρατικές αντιλήψεις περί σεξουαλικότητας. Ενώ, στον αντίποδα, σε άλλες περιπτώσεις και αναφορικά με την προνεωτερικότητα, ο όρος “λεσβία”, θεωρείται ευρέως ως ουσιοκρατικός, ιστορικά περιττός και περιοριστικός από μελετητές που υποστηρίζουν μία κατασκευασιοκρατική ή κουίρ προσέγγιση. (Giffney, 2011:10) Ιστορικά, όταν οι γυναίκες κατηγοριοποιούνται ως λεσβίες, αυτό συμβαίνει επειδή αποκλείουν τους άντρες από τον σεξουαλικό τους εαυτό, ενώ αντιθέτως, όταν οι άντρες χαρακτηρίζονται ως “ομοφυλόφιλοι”, ή έστω συζητιούνται με όρους ομοφυλοφιλίας, αυτό συμβαίνει επειδή συμπεριλαμβάνουν άλλους άντρες. (Giffney, 2011:3) Είναι εμφανές, λοιπόν, από τα παραπάνω ότι η κατηγοριοποίηση συμβαίνει συνήθως με επίκεντρο την αντρική φιγούρα και την ετεροκανονικότητα.

Η αναζήτηση της λεσβίας στη πρώιμη νεότερη περίοδο γίνεται με όρους αποκλειστικότητας. (Giffney, 2011:4) Για να γίνει καλύτερα κατανοητό αυτό για να χαρακτηριστεί μία γυναίκα “λεσβία” θα πρέπει να έχει αποκλειστικές σχέσεις με γυναίκες, ενώ, αντιθέτως το ίδιο δεν ισχύει για την αντρική ομοφυλοφιλία. Ποιοι είναι όμως οι λόγοι, οι οποίοι οδηγούν σε αυτή την παράδοξη διαπίστωση; Και με ποιον τρόπο αυτή η συνθήκη εντείνει την αορατότητα της λεσβιακής ταυτότητας; Ένας από τους λόγους για τους οποίους συμβαίνει αυτό, όπως αναφέρει η Theodora Jankowski (Jankowski, 2000) είναι επειδή οι γυναίκες οι οποίες βρίσκονται εκτός του παραδοσιακού πατριαρχικού συστήματος για τον οποιονδήποτε σεξουαλικό λόγο - ακόμη και λόγω της παρθενίας τους- αποτελούν απειλή για τους άνδρες και διατρέχουν τον κίνδυνο να χαρακτηριστούν ως “διστραμμένες”. (Giffney, 2011:4)

Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω, καθίσταται εμφανές ότι ακόμη και στον πυρήνα της λεσβιακής ιστορίας και ιστοριογραφίας υπάρχει αντιπαράθεση όσον αφορά το περιεχόμενο αλλά και τη χρήση του όρου “λεσβία”. Ως εκ τούτου, στη συνέχεια, αναλύονται οι όροι και το περιεχόμενο που τους αποδίδεται από συγγραφείς που ασχολούνται με τη λεσβιακή ιστορία όπως η Adrienne Rich, η Judith Bennett, η Valerie Traub, η Patricia Simons και η Karma Lochrie.

“Λεσβία”, λεσβία και “lesbian-like”

*When it comes to lesbians many people have trouble seeing what's in front of them.
The lesbian remains a kind of “ghost effect”...some may even deny that she exists at all.
Terry Castle, “The Apparitional Lesbian”*

⁸ “same-sex”

Οι θεωρητικοί οι οποίοι ερεύνησαν το πεδίο της λεσβιακής ιστοριογραφίας νοηματοδότησαν με διαφορετικό τρόπο τον όρο “λεσβία” για να περιγράψουν γυναικείες ομοερωτικές επιθυμίες στο παρελθόν, με έμφαση την πρώιμη νεότερη περίοδο.

Η Adrienne Rich, με την ιδιότητα της συγγραφέως και της φεμινίστριας χρησιμοποιεί τους όρους “λεσβιακή ύπαρξη”⁹ και “λεσβιακό συνεχές”¹⁰, ενώ αποφεύγει τον όρο λεσβιανισμό καθώς θεωρεί πως έχει παθολογική συνδήλωση. Η Rich, αν και δεν είναι ιστορικός, φαίνεται να ακολουθεί μία ουσιοκρατική προσέγγιση στον τρόπο που μεταχειρίζεται της έννοιες “λεσβιακή ύπαρξη” και “λεσβιακό συνεχές”. Με τον όρο “λεσβιακή ύπαρξη”, η συγγραφέας περιγράφει τόσο την ιστορική παρουσία μιας λεσβιακής ταυτότητας όσο και την εκ νέου νοηματοδότησή της. Πιο συγκεκριμένα, για την ίδια είναι η αίσθηση του εαυτού που έχουν οι γυναίκες που συνδέονται πρωταρχικά με άλλες γυναίκες και που είναι σεξουαλικά και συναισθηματικά ανεξάρτητες από τους άνδρες. Ενώ, με τον όρο “λεσβιακό συνεχές”, τον οποίο η ίδια εισάγει στη συζήτηση στο πολυσυζητημένο άρθρο της, με τίτλο “Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence” (1980), περιγράφει ένα εύρος -στο σύνολο της ζωής μιας γυναίκας αλλά και της ιστορίας- γυναικείων εμπειριών. Οι εμπειρίες αυτές δεν είναι απαραίτητως σεξουαλικές -και συνειδητές- αλλά το χαρακτηριστικό τους είναι ότι οι ίδιες οι γυναίκες προσδιορίζονται μέσα από άλλες γυναίκες (woman-identified woman). Κάποιες από αυτές τις εμπειρίες είναι τα καθημερινά βιώματα, η από κοινού αντίσταση στην ανδρική κυριαρχία και την πατριαρχία, η λήψη πρακτικής και πολιτικής υποστήριξης και η αντίσταση στο γάμο. (Rich, 1980:649) Είναι εμφανές, εδώ, πως η λεσβιακή ύπαρξη, σύμφωνα με την Rich, δεν προσδιορίζεται μέσα από την επιθυμία ή τη σεξουαλική πρακτική απαραίτητα, αλλά μάλλον μέσα από τη συνύπαρξη με άλλες γυναίκες και τον από κοινού αγώνα κατά της ανδρικής τυραννίας. Δεδομένου ότι ο όρος “λεσβία” έχει θεωρηθεί περιοριστικός και συσχετισμένος κλινικά στον πατριαρχικό της ορισμό, η γυναικεία φιλία και συντροφικότητα έχουν διαχωριστεί από το ερωτικό στοιχείο, περιορίζοντας το με αυτόν τον τρόπο, αναφέρει η Rich. (Rich, 1980:650) Όσον αφορά την πολιτική ύπαρξη, η Rich υποστηρίζει πως ιστορικά οι λεσβίες την στερήθηκαν, καθώς νοούνταν διαχρονικά ως οι γυναικείες εκδοχές της ανδρικής ομοφυλοφιλίας. (Rich, 1980:649) Για το λόγο αυτό, το “λεσβιακό συνεχές”, κατά την Rich, συνδυάζει τόσο την αντίσταση στην πατριαρχία όσο και την απόρριψη ενός υποχρεωτικού τρόπου ζωής. (Rich, 1980:649)

Η μεσαιωνολόγος Judith Bennett, υπερασπίστρια της ουσιοκρατικής προσέγγισης, χρησιμοποιεί τον όρο “lesbian-like”. Η Bennett στην έρευνα της και πιο συγκεκριμένα στο άρθρο της “‘Lesbian-like’ and the Social History of Lesbianisms” (2000) αναφέρει πως αναζητά να γνωρίσει τις πραγματικές πρακτικές και ζωές των απλών γυναικών της μεσαιωνικής περιόδου. Για να το καταφέρει αυτό, όπως υποστηρίζει, υιοθετεί τον όρο

⁹ “lesbian existence”

¹⁰ “lesbian continuum”

“lesbian-like” τον οποίο επινοεί η ίδια, για να περιγράψει κατά πρώτον τις γυναίκες οι οποίες κατά το διάστημα της ζωής τους θα μπορούσαν να έχουν σεξουαλικές εμπειρίες με άλλες γυναίκες, κατά δεύτερον γυναίκες, οι οποίες αντιστάθηκαν στις νόρμες της γυναικείας συμπεριφοράς και κυρίως στον ετεροφυλόφιλο γάμο και τρίτον, γυναίκες που έζησαν σε συνθήκες που τους επέτρεπαν να αναθρέψουν και να στηρίξουν άλλες γυναίκες. Με τον τρόπο αυτό, η Bennett παρέχει μια ανάλυση της στρατηγικής χρήσης του όρου “λεσβία” με στόχο τόσο τη “διερεύνηση των αυταπόδεικτων δυνατοτήτων του πεδίου”, όσο και την αποσταθεροποίηση του ίδιου του όρου “λεσβία”, “εισάγοντας μια παραγωγική αβεβαιότητα που γεννιέται από την ομοιότητα, και όχι την ταυτότητα”. (Giffney, 2011:xiv) Είναι εμφανές, ότι η προσέγγιση των Rich και Bennett με έντονο το ουσιοκρατικό στοιχείο, θέτει το “λεσβιακό συνεχές” και το “lesbian-like” αντίστοιχα, πέρα από τα όρια της σεξουαλικότητας, αλλά αναγάγοντάς τα στην ολότητα των γυναικείων σχέσεων.

Η κριτικός της αναγεννησιακής αγγλικής λογοτεχνίας Valerie Traub, χρησιμοποιεί *italics* για τον όρο *λεσβία*, επισημαίνοντας έτσι το γεγονός ότι ο ίδιος ο όρος ουσιαστικά είναι ά-καιρος και αναχρονιστικός για να περιγράψει τις γυναικείες επιθυμίες κατά την πρώιμη νεότερη περίοδο. Η χρήση του, σύμφωνα με την ίδια, γίνεται στα πλαίσια ενός στρατηγικού αναχρονισμού και μίας συνεχούς αμφισβήτησης. Σε άλλες περιπτώσεις, ώστε να υπερκεράσει το γεγονός ότι οι λέξεις “λεσβία” και “ομοφυλόφιλος” παραπέμπουν σε σύγχρονες κατηγοριοποιήσεις, επιλέγει να χρησιμοποιήσει την έννοια του “ομοερωτισμού”, τον οποίο η ίδια χαρακτηρίζει ως πιο ρευστό. (Traub, 2002:16) Η Traub, υποστηρίζει πως η αναζήτηση τυπολογιών της συμπεριφοράς, της οικειότητας και των πρακτικών του ίδιου φύλου στη ακαδημαϊκή λεσβιακή ιστορία έχει επιδιώξει “να κάνει κατανοητές τις επιθυμίες μεταξύ γυναικών τόσο στα ιστορικά συμφραζόμενα όσο και στο σήμερα”. (Giffney, 2011:xv) Η Traub, θέτει την πρόκληση μίας νέας λεσβιακής ιστοριογραφίας μέσω μίας γενεαλογίας που επιχειρεί στο βιβλίο της *The Renaissance of Lesbianism in Early Modern England* μέσα από ένα κουίρ πρίσμα. Υλοποιώντας αυτό το εγχείρημα, η Traub, δεν αναζητά “λεσβιακές” επιθυμίες σε μία μη-ταυτοτική εποχή, όπως είναι αυτή της πρώιμης νεωτερικότητας, αλλά αναζητεί ομοερωτικές γυναικείες “επιθυμίες” στις στενές φιλίες μεταξύ γυναικών και εξερευνά τις πρακτικές της “τριβάδας”, δηλαδή της “φαλλικής” γυναίκας κατά τον 17ο και 18ο αιώνα. Ενώ, όσον αφορά την σύγχρονη ταυτότητα της λεσβίας, παρατηρεί πως η συγκεκριμένη ερωτική ταυτότητα είναι περιοριστική και θολή. Η λεσβία όχι μόνο υπονοεί ένα συνεκτικό και αμετάβλητο ερωτικό προσανατολισμό αλλά και την επίτευξή του μέσα από μια εξελικτική διαδικασία αυτεπίγνωσης και αυτοέκφρασης, δηλαδή έννοιες κεντρικές στο συμβολισμό “της ντουλάπας” και του coming out.¹¹ Οι ταυτότητες αυτές, όπως αποδεικνύει η Traub, βασιζόμενη στα γραφόμενα της Eve Kosofsky Sedgwick, εντείνουν τη διπολικότητα του φύλου και επιβάλλουν κανονιστικές δεσμεύσεις. (Traub,

¹¹ In the closet = το άτομο που δεν έχει “αποκαλύψει” τη σεξουαλικότητά του

“Coming out of the closet” = η διαδικασία του να “βγεις από τη ντουλάπα”, δηλαδή να “αποκαλύψεις” τις σεξουαλικές προτιμήσεις

2002:14) Απλουστεύοντας την ιδέα αυτή, το να είσαι λεσβία (με την ταυτοτική έννοια) σημαίνει ότι πρέπει να φέρεσαι ως λεσβία, δηλαδή με προκαθορισμένες και προνοηματοδοτημένες συμπεριφορές που προσομοιάζουν στην ταυτότητα της λεσβίας. Η ταυτότητα της λεσβίας, όπως και όλες οι σεξουαλικές ταυτότητες, όπως υποστηρίζει η Traub, είναι αποτέλεσμα συγκεκριμένων κοινωνικών και επιστημολογικών μετασχηματισμών κατά τον ύστερο 17ο αιώνα. (Traub, 2002:14) Για τον λόγο αυτό και συνάμα με το γεγονός οι σεξουαλικές ταυτότητες αποτελούν μία σύγχρονη κατασκευή, η Traub χαρακτηρίζει την επιβολή σημερινών ταυτοτήτων σε προνεωτερικές ερωτικές πρακτικές και συμπεριφορές, αναχρονιστική. (Traub, 2002:15) Η Traub, λόγω των προαναφερθέντων, επιλέγει τη χρήση του όρου *λεσβία*, αποκλειστικά για να αναφερθεί σε μία αναπαραστασιακή εικόνα, μία ρητορική μορφή, ένα λογοθετικό αποτέλεσμα παρά για μία σταθερή και ιστορική κατηγορία. (Traub, 2002:15)

Η ιστορικός της αναγεννησιακής τέχνης Patricia Simons, στην ίδια λογική με την Traub, υποστηρίζει πως οι νεωτερικές ταυτότητες δεν είναι χρήσιμες αναφορικά με την μελέτη της πρώιμης νεότερης εποχής. Η αναζήτηση της “λεσβίας” με την έννοια μιας ταυτοτικής και δομικής σεξουαλικότητας κατά την αναγεννησιακή περίοδο αποτελεί μία ανιστορική διαδικασία. Η αποσπασματική χρήση του όρου “λεσβία” φαντάζει ανιστορική στο περιβάλλον της πρώιμης νεότερης περιόδου, το οποίο χαρακτηρίζεται κανονιστικό για τις γυναίκες και τη σεξουαλικότητα τους από τη Simons. (Simons, 1994:82)

Η μεσαιωνολόγος Karma Lochrie, χρησιμοποιώντας ομοίως με την Traub, μία κουίρ οπτική, προσεγγίζει τον όρο λεσβία μέσα από ένα διαφορετικό πρίσμα στην έρευνα της για τη μεσαιωνική περίοδο. Η Lochrie, προτείνει ότι ο όρος “λεσβία” στις περισσότερες μελέτες, όπως και οι όροι ομοφυλόφιλος, γκέι ή ακόμα και το κουίρ, είναι συνυφασμένοι με την έννοια της ετεροκανονικότητας, τόσο ως προς την ιστορική της εξέλιξη, όσο και ως προς τη θεμελιώδη έννοια της. Η Lochrie επιμένει στην άμεση σχέση που έχει ο όρος λεσβία με την ετεροκανονικότητα και πώς η χρήση του για προνεωτερικές συμπεριφορές και πράξεις προβάλλει την ετεροκανονικότητα στο παρελθόν, ενώ ιστορικά αυτή δεν υφίσταται. Παρόλα αυτά, όπως αναφέρει η ίδια η συγγραφέας στην εισαγωγή του βιβλίου, *The Lesbian Premodern* (2011), δεν απορρίπτει τη χρήση των σύγχρονων σεξουαλικών και έμφυλων ταυτοτήτων αναφορικά με την προνεωτερικότητα, όμως επισημαίνει πως η χρήση τους θα πρέπει να γίνεται με επιφυλακτικότητα καθώς υπονοείται μια διαχρονική ετεροκανονικότητα. Τα λεσβιακά αποσπάσματα ή τα πλάγια γράμματα (*italics*) θα μπορούσαν πράγματι να υπενθυμίσουν μέσω της “τυπολογικής παραδοξότητας”¹² τους την “επιστημολογική ανεπάρκεια, την ψυχολογική τραχύτητα και την ιστορική ενδεχομενικότητα” του όρου, όπως υποστηρίζει και η Valerie Traub, αλλά μάλλον υποκρύπτουν στις επιθυμίες των σύγχρονων ιστορικών για ανασύσταση ενός λεσβιακού παρελθόντος. Ενώ, σύμφωνα με τη Lochrie, η χρήση του όρου λεσβία αποτελεί “σκοπίμως προκλητική” στρατηγική που στοχεύει στην παρενόχληση της πιο ισχυρής ιστορικής κριτικής, δηλαδή την κατηγορία του

¹² “typological strangeness”

αναχρονισμού. Συγκεκριμένα, ο στρατηγικός αναχρονισμός αρνείται την διαμετρική αντίθεση μεταξύ παρελθόντος και παρόντος, όπως παρουσιάζεται στον παραδοσιακό ιστορικισμό, προκειμένου να “προκαλέσει το άκαιρο” και να αμφισβητήσει τη λογική της τακτικής χρονικής διαφοράς. (Giffney et al., 2011: xiv) Απλούστερα, η χρήση της λέξης “λεσβία” για τις γυναικείες ομοερωτικές πρακτικές κατά την πρώτη νεότερη περίοδο σκοπό έχει όχι να προβεί σε αναχρονιστικές επιβολές σε “λεσβιακές” επιθυμίες, αλλά να αναδείξει το γεγονός ότι το παρελθόν δεν αποτελεί ένα ξένο τόπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Ουσιοκρατικές και Κατασκευασιοκρατικές Ιστοριογραφικές Προσεγγίσεις

*Τώρα ονειρεύομαι λεσβίες που δεν μιμούνται τους άντρες,
που ζουν χωρίς φαλλούς και χωρίς τον τρόπο του φαλλού.
Ακόμα κι αν υπήρχε μόνο μία θα ήθελα να ξαπλώσω δίπλα της,
σαν κάποιος που είναι στα πρόθυρα της λιποθυμίας, σαν μια μελλοντική γυναίκα.
Για μια στιγμή μόνο, όσο κρατήσει η σεξουαλική επανάσταση, θα με πέρναγα για λεσβία.
Guy Hocquenghem, “Οι Αλλοπαρμένοι Κώλοι”*

Το νεοσύστατο πεδίο της “Ιστορίας της Σεξουαλικότητας”

Η ιστορία της σεξουαλικότητας αποτελεί ένα νεοσύστατο πεδίο έρευνας και ιστοριογραφίας το οποίο μετρά περίπου μισό αιώνα ζωής. Η πρώτη προσπάθεια για μια ιστορία της σεξουαλικότητας επιχειρείται από τον Michel Foucault με το πρώτο τόμο της *Ιστορίας της Σεξουαλικότητας* και υπότιτλο, *Η Βούληση για Γνώση*, το οποίο εκδίδεται το 1976. Στον πρώτο τόμο της *Ιστορίας της Σεξουαλικότητας* (ακολούθησαν ακόμη τρεις¹³), ο Foucault επιχειρεί μια αρχαιολογία των όρων περί σεξ και σεξουαλικότητας από τον 17ο αιώνα και έπειτα. Το συγκεκριμένο βιβλίο και η έρευνα του μεταδομιστή φιλοσόφου αποτελούν την απαρχή της ιστορικοποίησης της σεξουαλικότητας. Παρά το γεγονός ότι το φουκωϊκό έργο χρονολογείται ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, η ιστορία της σεξουαλικότητας φαίνεται να ξεκινά να αποτελεί ένα συγκροτημένο ερευνητικό πεδίο κατά το γύρισμα του αιώνα. Πιο συγκεκριμένα, μόλις το 2000 ο David Halperin νιώθει αρκετή αυτοπεποίθηση και προβαίνει στη δήλωση πως η ιστορία της σεξουαλικότητας μπορεί

¹³ Σε χρονολογική σειρά: “Η βούληση για γνώση”, “Η χρήση των ηδονών”, “Η επιμέλεια εαυτού” και “Οι ομολογίες της σάρκας”

να αποτελέσει πλέον ένα “αξιοσέβαστο ακαδημαϊκό πεδίο”, ενώ μέχρι τότε φαινόταν, σύμφωνα με τον ίδιο, ως ένα οξύμωρο εγχείρημα. (Cocks, 2006: 1211) Στον αντίποδα, σε ένα πρόσφατο βιβλίο (Traub, 2016:125-129), η Valerie Traub προβαίνει σε μια τολμηρή αλλά και ασυνήθιστη για τον ερευνητικό χώρο διαπίστωση: η ιστορική μελέτη του προνεωτερικού σεξ έχει βρεθεί σε αδιέξοδο, επιστημολογικό και ερμηνευτικό. (Πλακωτός, 2020: 318) Είναι εμφανές, από τις δύο παραπάνω διαπιστώσεις, πόση αναστάτωση, διάλογο, αντίλογο αλλά και διαφορετικές οπτικές αναπτύχθηκαν ως απότοκο του εγχειρήματος ιστορικοποίησης της σεξουαλικότητας. Φυσικά, θα πρέπει να σημειωθεί η ποικιλομορφία των προσεγγίσεων και η διαφορά ανάμεσα στις αφετηρίες των δύο ακαδημαϊκών για να επικυρωθεί ακριβώς αυτή η διαφοροποίηση. Αναλυτικότερα, ο Halperin είναι ιστορικός της κλασικής αρχαιότητας και ασπάζεται την φουκωϊκή λογική και περιοδολόγηση, ενώ η Traub ειδικεύεται στην αγγλική αναγεννησιακή λογοτεχνική κριτική μέσα από ένα κούιρ πρίσμα.

Γενικά, το κύριο ερώτημα το οποίο έθεσαν και προσπάθησαν να απαντήσουν οι ιστορικοί από τη δεκαετία του 1970 και έπειτα είναι με ποιόν ακριβώς τρόπο μπορεί να γραφεί η ιστορία της σεξουαλικότητας. Ο Halperin συνοψίζοντας το ερώτημα “τι είδους ιστορία έχει η σεξουαλικότητα” (Cocks, 2006: 1212) διερωτάται στο πώς ακριβώς -δηλαδή με ποιους όρους, ποια χρονικότητα, σε ποιες διαστάσεις και πτυχές- η σεξουαλικότητα έχει ιστορία. (Halperin, 2000:87) Όσοι μελετητές κινούνται στο πεδίο της σεξουαλικότητας είναι εξοικειωμένοι με το γεγονός ότι η σεξουαλικότητα, ως ταυτοτική κατηγορία αποτελεί μία νεωτερική επινόηση και πιο συγκεκριμένα, προκύπτει από την άνθιση των ιατρικών, ψυχιατρικών λόγων και του νεοσύστατου πεδίου της σεξολογίας κατά τον 19ο αιώνα. Η σεξουαλικότητα, όπως υποστηρίζει ο Halperin, αποτελεί ένα σύγχρονο, δυτικό, ακόμα και αστικό προϊόν. (Halperin, 1989:257–274) Δεδομένου αυτού, το ερώτημα που προκύπτει είναι με ποιον τρόπο μπορεί να διερευνηθεί η “σεξουαλικότητα” κατά τους προνεωτερικούς αιώνες. Στο ερώτημα αυτό, και εν γένει στο πρόβλημα της ιστορίας της σεξουαλικότητας προσπάθησαν να απαντήσουν οι ιστορικοί αναπτύσσοντας δύο αντικρουόμενες μεταξύ τους ιστοριογραφικές προσεγγίσεις. Η ουσιοκρατική ιστοριογραφική προσέγγιση αποτελεί τον πρώιμο τρόπο ιστορικοποίησης της σεξουαλικότητας, ενώ η κατασκευασιοκρατική προσέγγιση αναπτύχθηκε ως ο αντίλογος της πρώτης. Με άλλα λόγια, τα δύο κύρια ρεύματα ιστοριογραφίας που αναπτύχθηκαν από το τρίτο μισό του 20ού αιώνα και έπειτα, βασίστηκαν σε ουσιοκρατικές και κατασκευασιοκρατικές αντιλήψεις περί σεξουαλικότητας. Από την μία πλευρά η κατασκευασιοκρατική προσέγγιση εμφανίστηκε ως η απάντηση στο πρόβλημα της ιστορίας της σεξουαλικότητας και από την άλλη πλευρά, οι ουσιοκράτες εξέθεσαν τα κακώς κείμενα της πρώτης. (Halperin, 2000:88) Στο επόμενο κεφάλαιο, θα αναλυθεί ο τρόπος με τον οποίο μία κούιρ οπτική στην ιστοριογραφία επιχειρεί να αντιμετωπίσει το συγκεκριμένο ιστοριογραφικό ζήτημα ξεπερνώντας τις ουσιοκρατικές και κατασκευασιοκρατικές αντιλήψεις.

Η αντιπαράθεση, η οποία διάνυσε το τέλος του 20ού αιώνα, είχε ως αντικρουόμενα μέλη, από την μία πλευρά τους κατασκευασιοκράτες και από την άλλη πλευρά τους ουσιοκράτες. Ήταν εν πολλοίς ένας άδικος αγώνας, καθώς κανένας μελετητής δεν αυτοπροσδιορίστηκε ουσιοκράτης: ο προσδιορισμός χρησιμοποιήθηκε επικριτικά προς εκείνους που θεωρήθηκε ότι επιχειρηματολογούν είτε υπέρ υπερϊστορικών γκέι και λεσβιακών ταυτοτήτων είτε πιθανών προνεωτερικών σεξουαλικών ταυτοτήτων. (Kuefler, 2018: 1249)

Παράδειγμα ουσιοκρατικής ιστοριογραφικής προσέγγισης αποτελεί το έργο του John Boswell. Το βιβλίο του Boswell, τιτλοφορείται *Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality: Gay People in Western Europe from the Beginning of the Christian Era to the Fourteenth Century*, εκδίδεται το 1980 και αποτελεί τομή για την ιστορία της σεξουαλικότητας. Αυτό συμβαίνει, καθώς είναι μεταξύ των πρώτων ιστοριών της "σεξουαλικότητας" που γράφονται στον απόηχο του φουκωϊκού έργου και κυρίως εντός του γκέι (κατά τους όρους της εποχής) κινήματος στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και τις αρχές του 1980. Ο Boswell, ο οποίος θεωρείται από τους πρώτους ουσιοκράτες, υπερασπίστηκε τις απόψεις του προτείνοντας ότι δεν πρέπει να σκεφτόμαστε με όρους “πριν” και “μετά” όταν μελετούμε την ιστορία της ομοφυλοφιλίας, αλλά εντόπισε τρεις βασικούς τρόπους με τους οποίους οι κοινωνίες τείνουν να σκέφτονται τις ανθρώπινες σεξουαλικές κατηγορίες. Ο πρώτος τρόπος (τον οποίο ονόμασε “Τύπου Α”) είναι ότι όλα τα ανθρώπινα όντα έχουν περίπου το ίδιο ευρύ σύνολο επιθυμιών, ο δεύτερος τρόπος (“Τύπου Β”) ότι μπορεί να υπάρξει μία ταξινόμηση βασισμένη στο τί επιθυμούν οι άνθρωποι να κάνουν σεξουαλικά ή με ποιόν θέλουν να το κάνουν και τρίτον, (“Τύπου Γ”) οι κοινωνίες που υποστηρίζουν πως συγκεκριμένα πράγματα είναι φυσιολογικά και άλλα όχι. Ο Boswell, κατέδειξε το πρόβλημα της υπόθεσης ότι ορισμένες σεξουαλικές πράξεις είναι “φυσιολογικές” και άλλες “μη φυσιολογικές” δεδομένου των ποικίλων εννοιών που αποδίδονται σε αυτές. (Kuefler, 2018: 1247) Επιπλέον, υποστήριξε ότι είναι πιθανό να υφίστανται παράλληλα παραδείγματα και των τριών τύπων στην ίδια κοινωνία, συμπεριλαμβανομένων της αρχαίας, της μεσαιωνικής και της νεότερης. Η ταξινόμηση των σεξουαλικών κατηγοριών κατά τον Boswell σε τρεις διαχρονικούς τύπους τυποποιεί τον ουσιοκρατικό χαρακτήρα της προσέγγισης αυτής. Πιο συγκεκριμένα, η ιστορική συνέχεια των κατηγοριών αυτών παραπέμπει στην ουσιοκρατική αντίληψη περί σεξουαλικότητας, η οποία εδράζεται σε ένα συνεχές που είναι φυσικό, δηλαδή αποτέλεσμα της φύσης.

Το έργο του Boswell, αν και υπήρξε εκδοτικό γεγονός, δέχτηκε πλήθος κριτικών και αντιδράσεων. Η κριτική της προσέγγισης του Boswell είχε να κάνει κυρίως με το γεγονός ότι το συνεχές που προτείνει, υπονοεί αυτόματα και την ομοιότητα του παρελθόντος με το παρόν. Η αντιπαράθεση, η οποία ακολούθησε, υπενθύμισε στους μελετητές τη σημασία της αποφυγής των υποθέσεων περί ομοιότητας και για τον λόγο αυτό σταδιακά ο νεολογισμός “ομοερωτισμός” άρχισε να έρχεται στο προσκήνιο και σταδιακά να αντικαθιστά την “ομοφυλοφιλία” στα ιστορικά έργα, με σκοπό να δηλώσει την απροθυμία όσων τον χρησιμοποίησαν να

παραγάγουν ομοφυλόφιλες ταυτότητες ως απόρροια ομοσεξουαλικών πρακτικών. Ως επέκταση της ιδέας αυτής υπήρξε και η αμφισβήτηση, αν και περιορισμένη, της χρήσης του όρου “ετεροφυλόφιλος” για να περιγράψει τις προνεωτερικές ερωτικές σχέσεις μεταξύ αντρών και γυναικών. (Kuefler, 2018: 1249)

Διαβάζοντας κανείς το βιβλίο του Boswell, θα βρεθεί απέναντι σε λιγοστές αναφορές για τη “λεσβιακή” σεξουαλικότητα στην προνεωτερική περίοδο και πιο συγκεκριμένα στη μεσαιωνική εποχή. Παρά το γεγονός ότι το βιβλίο αναφέρεται κυρίως στην ανδρική ομοφυλοφιλία, ο συγγραφέας του περιλαμβάνει κάποιες αποσπασματικές συζητήσεις περί “λεσβιακότητας”. Την ίδια χρονιά με το βιβλίο του Boswell δημοσιεύεται το άρθρο της Adrienne Rich με τίτλο “Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence”. Η Rich, αν και δεν προέρχεται από τον χώρο της ιστορίας και ιστοριογραφίας, επιχειρεί να αναδείξει δύο αλληλένδετες έννοιες όπως υποστηρίζει, αυτή της “υποχρεωτικής ετεροφυλοφιλίας” και της “λεσβιακής ύπαρξης”. Η Rich όπως και ο Boswell, αντιλαμβάνεται τη σεξουαλικότητα με όρους ουσιοκρατίας, δηλαδή της αποδίδει φυσικές ιδιότητες και επιμένει στο διαχρονικό της χαρακτήρα. Στο αναφερόμενο άρθρο η Rich, κάνει χρήση της έννοιας της “υποχρεωτικής ετεροφυλοφιλίας”, όπως την εισήγαγε η Kathleen Barry για να αναδείξει την επικρατούσα άποψη, δηλαδή ότι οι γυναίκες είναι “εγγενώς σεξουαλικά προσανατολισμένες” προς τους άντρες και ότι ο θεσμός της ετεροφυλοφιλίας αποτελεί το επιστέγασμα της αντρικής κυριαρχίας. (Rich, 1980: 633) Για να γίνει καλύτερα κατανοητό αυτό, η Rich βασίζεται στα άρθρο της Kathleen Gough, "The Origin of the Family", στο οποίο η συγγραφέας συνοψίζει τα οκτώ χαρακτηριστικά της αντρικής κυριαρχίας. Σύμφωνα με τη Gough, σε αυτά συμπεριλαμβάνεται η δύναμη των ανδρών να αρνούνται τη γυναικεία σεξουαλικότητα, ή να την εξαναγκάζουν, να εκμεταλλεύονται την εργασία για να ελέγχουν την παραγωγή, να τις ελέγχουν ή να τις απομακρύνουν από τα παιδιά τους, να περιορίζουν τη σωματική τους λειτουργικότητα, να τις χρησιμοποιούν ως αντικείμενα σε συναλλαγές, να αποδοκιμάζουν τη δημιουργικότητά τους και τέλος, να παρεμποδίζουν την πρόσβασή τους στη γνώση και τον πολιτισμό. (Rich, 1980: 640) Η Rich, στηριζόμενη στην άποψη πλήθους συγγραφέων (συμπεριλαμβανομένων των Karen Homey, H. R. Hayes, Wolfgang Lederer και Dorothy Dinner) ερμηνεύει την ανδρική ανάγκη για εξουσία και έλεγχο των γυναικών ως αποτέλεσμα του “φόβου για τις γυναίκες”. Πιο αναλυτικά, οι άντρες φοβούνται ότι οι γυναίκες μπορεί να δείξουν αδιαφορία προς το πρόσωπό τους, ενώ η σεξουαλική και συναισθηματική -άρα και οικονομική- πρόσβασή τους στις γυναίκες θα γίνεται μόνο υπό γυναικείους όρους, αλλιώς θα γίνεται αντικείμενο πλήρους άρνησης. (Rich, 1980: 643)

Η ερμηνευτική κληρονομιά, η οποία προκύπτει από το συγκεκριμένο άρθρο, είναι αυτή ενός “λεσβιακού συνεχούς” όπως προτείνει η φεμινίστρια θεωρητικός. Το “λεσβιακό συνεχές” με φανερές ουσιοκρατικές συνδηλώσεις αναφέρεται όχι απλώς σε μία λεσβιακή ταυτότητα, αλλά γενικότερα σε ένα τρόπο σκέψης και ύπαρξης που αμφισβητεί συνεχώς την πατριαρχία. Επιπλέον, περιλαμβάνει ένα φάσμα γυναικείων σχέσεων που εν δυνάμει περιέχουν το ερωτικό στοιχείο. Το άρθρο της Rich, έρχεται σε πλήρη εναρμόνιση με το πρώτο λεσβιακό - φεμινιστικό μανιφέστο της δεκαετίας του 1970, με τίτλο “The Woman- Identified –Woman”. Το

μανιφέστο όριζε ως ουσία του φεμινισμού την ύπαρξη μιας λεσβιακής ταυτότητας και υποστήριζε πως ο “λεσβιανισμός” είναι η “οργή όλων των γυναικών συμπτυκνωμένη στο σημείο της έκρηξης”. Το “λεσβιακό συνεχές”, όπως το εισήγαγε η Rich, άσκησε μεγάλη επιρροή στη σύγχρονη φεμινιστική και ΛΟΑΤΚΙ+ θεωρητικοποίηση, δεν έλλειψε όμως και η κριτική προς αυτό. Πέρα από την κριτική που ασκήθηκε στη Rich, για τον έντονο ουσιοκρατικό χαρακτήρα των θεωριών της, οι Ann Snitow, Christine Stansell και Sharon Thompson (Snitow & Thompson, 1983:33) ισχυρίζονται ότι το μανιφέστο και ως εκ τούτου και η ιδέα ενός “λεσβιακού συνεχούς”, με επίκεντρο την οργή και όχι τον έρωτα, άνοιξε τον δρόμο για την από-σεξουαλικοποίηση της λεσβιακής ταυτότητας. (Καντσά, 2010:33) Αναλυτικότερα, η αναγόρευση της λεσβιακής ταυτότητας σε πολιτική επιλογή που συνενώνει δυνητικά όλες τις γυναίκες απέναντι στις απειλές της πατριαρχίας, αφαίρεσε από την γυναικεία ομοφυλοφιλία το ερωτικό της δυναμικό. (Καντσά, 2010:36) Είναι εμφανές ότι η ιδέα ενός “λεσβιακού συνεχούς” όπως το εισάγει η Rich, και ιδωμένο στην χρονική περίοδο κατά την οποία αρθρώνεται, αποτελεί περισσότερο μία μορφή οργανωμένης γυναικείας αντίστασης κατά της πατριαρχίας παρά κάποια “λεσβιακή” και απαραίτητα σεξουαλική κατάσταση. Το “λεσβιακό συνεχές” πυροδότησε έντονες συζητήσεις εντός του λεσβιακού φεμινιστικού κινήματος όσον αφορά το περιεχόμενό του αλλά και της πολιτικής χρησιμότητας της έννοιας και του ορισμού του λεσβιανισμού. (Beres-Deak, 2016:1) Παρά την κριτική αυτή, ορισμένες λεσβίες φεμινίστριες θεωρητικοί υιοθέτησαν την έννοια του “λεσβιακού συνεχούς” ως εργαλείο, καθώς καθιέρωνε την ιστορική συνέχεια και διέψευδε τον διαχωρισμό μεταξύ λεσβιακής και ετεροφυλοφιλικής εμπειρίας. (Ferguson, 1981: 171) Ενώ, ακόμη μία θετική κριτική που ασκήθηκε στη Rich, ήταν πως σε αντίθεση με την παθολογικοποιημένη ταυτότητα της ομοφυλοφιλίας όπως προκύπτει από τον ιατρικό λόγο, η ίδια μεταχειρίζεται τη λεσβία όχι ως μία μορφή παρέκκλισης, αλλά με θετική αξία. (Béres-Deák, 2016: 1)

Κατασκευασιοκρατική Ιστοριογραφική Προσέγγιση

Η κατασκευασιοκρατική ιστοριογραφική προσέγγιση διαδέχεται χρονολογικά τον ουσιοκρατικό τρόπο ερμηνείας. Η επονομαζόμενη θεωρία της “κοινωνικής κατασκευής” ανελίχθηκε ως η θεωρία με τη μεγαλύτερη επιρροή στις κοινωνικές επιστήμες τον τελευταίο μισό αιώνα. (Vicinus, 2012:570). Η κατασκευασιοκρατική προσέγγιση στην ιστορία της ομοφυλοφιλίας υποστηρίζει ότι η ομοφυλοφιλία είναι ένα σύγχρονο κατασκεύασμα, όχι επειδή δεν υπήρχαν σεξουαλικές πράξεις και επιθυμίες πριν το 1869, όταν ο όρος πρωτοεμφανίστηκε στον τύπο, αλλά επειδή δεν υπήρξε καμία ενιαία κατηγορία λόγου ή εμπειρίας στην προνεωτερική εποχή και στον μη-Δυτικό κόσμο που να συνόψιζε στο ίδιο φάσμα τις ομοφυλοφιλικές συμπεριφορές, επιθυμίες, την ψυχολογία και κοινωνικότητα, καθώς και τις διάφορες μορφές έκφυλης απόκλισης, οι οποίες σήμερα εμπίπτουν στα ευρύτερα όρια της ταυτότητας του ομοφυλόφιλου. (Halperin, 2000:89) Άλλωστε, είναι γεγονός πως η ταυτότητα του ομοφυλόφιλου αποτελεί μία επινόηση του 19ου αιώνα

προερχόμενη από τον χώρο της ιατρικής, ψυχιατρικής και της σεξολογίας. Με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο η ταυτότητα του ομοφυλόφιλου παράγεται από τους ιατρικούς και ψυχιατρικούς λόγους, η ταυτότητα της “λεσβίας” κάνει την εμφάνισή της στα τέλη του 19ου αιώνα. Η “λεσβία” αποκτά πλέον μία ταυτότητα καθώς ξεκινά να αναδύεται στον ιατρικό λόγο. Πιο συγκεκριμένα, ο Richard von Krafft-Ebing, ένας από τους γνωστότερους σεξολόγους της εποχής, διέκρινε στο έργο του *Psychopathia Sexualis* (1886), τις λεσβίες σε τέσσερις κατηγορίες ή σε τέσσερις βαθμούς παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. (Καντσά, 2009:11)

Ένα από τα βασικά σημεία της κατασκευασιοκρατικής ιστοριογραφικής προσέγγισης είναι ο ισχυρισμός ότι ο σεξουαλικός “προσανατολισμός” είναι παράγωγο των σύγχρονων ιατρικών λόγων, που αναπτύχθηκαν κατά τα τέλη του 19ου αιώνα, διαμορφώνοντας ένα αυστηρά διπολικό σχήμα μεταξύ ομοφυλοφιλίας - ετεροφυλοφιλίας εξυπηρετώντας με αυτόν τον τρόπο, τις ανάγκες του καπιταλισμού. (Norton, 2010: 3) Επιπλέον, οι υποστηρικτές της κατασκευασιοκρατικής προσέγγισης, ανάμεσα σε αυτούς ο Foucault αλλά και ο Jeffrey Weeks, υπογράμμισαν την ποικιλομορφία που απαντάται στις προνεωτερικές σεξουαλικές συμπεριφορές και πρακτικές, πολλές από τις οποίες τυποποιήθηκαν σε σημερινές ταυτότητες. Χρησιμοποιώντας την έννοια της διάχυσης, υποστήριξαν πως η σεξουαλικότητα είναι οι Λόγοι που διαχέονται εντός της κοινωνίας. Η εδραίωση της άποψης ότι η σεξουαλικότητα κατασκευάζεται εντός των λογοθετικών πεδίων, κατέστησε τα γραφόμενα των ιστορικών λυτρωτικά καθώς είχαν αναλάβει να αμυνθούν εναντίον του ψυχαναλυτικού λόγου, ο οποίος παθολογικοποιούσε την ομοφυλοφιλία. (Vicinus, 2012:570)

Πιο συγκεκριμένα, ο Foucault στην *Ιστορία της Σεξουαλικότητας*, επιχειρεί να αναλύσει και να καταδείξει ποιος μεταχειρίζεται τις έννοιες του σεξ και της σεξουαλικότητας, πως έχουν δομηθεί οι κανονιστικές νόρμες και ποια είναι η σχέση εξουσίας - σεξουαλικότητας. Με σκοπό να αναδείξει την “πανταχού παρούσα” εξουσία, εισαγάγει την έννοια των “λογοθετικών πεδίων” για να περιγράψει τον τρόπο με τον οποίο οι εξουσιαστικοί λόγοι παράγουν τη γνώση, προκρίνουν μια αλήθεια και δομούν κανονικότητες. Ο Foucault ανέδειξε τη στενή σχέση ανάμεσα στους κυρίαρχους λόγους και την έννοια της εξουσίας και εισήγαγε την έννοια της βιοπολιτικής για να περιγράψει την επιβολή της εξουσίας αυτής επί της ανθρώπινης ύπαρξης. Η ερμηνευτική κληρονομιά που απορρέει από το έργο του φιλοσόφου, έχει να κάνει με δύο κομβικές διακρίσεις. Οι διακρίσεις αυτές αφορούν τις προνεωτερικές πράξεις σε αντίστιξη με τις νεωτερικές ταυτότητες και την scientia sexualis από την μία πλευρά και την “τέχνη του έρωτα” από την άλλη, την οποία προτείνει ο Foucault, την επονομαζόμενη ars erotica. (Πλακωτός, 2020: 320) Πιο συγκεκριμένα, η scientia sexualis, δηλαδή μια επιστήμη της σεξουαλικότητας, περιλαμβάνει την ιατρικοποίηση των σεξουαλικών πρακτικών και την διάκριση τους σε “κανονικές” και “μη-κανονικές”. Η μελέτη της σεξουαλικότητας αρχικά από τον Freud και ύστερα από τον Havelock Ellis και τον Kraft-Ebing, αποτελεί τα θεμέλια για το οικοδόμημα που θα ονομαστεί “Scientia Sexualis”, δηλαδή επιστήμη της σεξουαλικότητας. Ο λόγος περί σεξουαλικότητας έχει τις απαρχές σε αυτόν τον επιστημονικό και ορθολογικό λόγο που αρχίζει να χτίζεται παράλληλα με την εξάπλωση των θετικιστικών επιστημών. Ο λόγος αυτός στηρίζει μία «Κανονικότητα» όχι τόσο μέσω του προσδιορισμού της

ίδιας αλλά πιο πολύ μέσω μίας οριοθέτησης του «μη κανονικού», δηλαδή των αποκλίσεων, των διαστροφών, των παραστρατημένων άλλων. Με άλλα λόγια, ορίζεται ο «μη κανονικός», αυτός που παρεκκλίνει, που φέρει “α-φύσικες” σεξουαλικές συμπεριφορές και εννοιολογείται ως παθολογικός. Η ανάγκη για κατηγοριοποίηση και ταξινόμηση των διαστροφών προϋποθέτει την περιγραφή τους και την σωματοποίησή τους.

«Μην ξεχνάμε ότι η ψυχολογική, ψυχιατρική και ιατρική κατηγορία της ομοφυλοφιλίας συγκροτήθηκε την ημέρα που την προσδιόρισαν [...] η ομοφυλοφιλία παρουσιάστηκε ως μία από τις φιγούρες της σεξουαλικότητας, όταν μετατάχθηκε από την πρακτική της σοδομίας σε ένα είδος εσωτερικής ανδρογυνίας, σε ένα ερμαφροδιτισμό της ψυχής. Ο σοδομίτης ήταν ένας καθ’ υποτροπήν αιρετικός, ο ομοφυλόφιλος είναι τώρα ένα είδος». (Foucault, 2011[1976], 57) Αυτά τα λόγια αποτυπώνουν τη φουκωϊκή διάκριση ανάμεσα σε προνεωτερικές πράξεις και νεωτερικές ταυτότητες, για την οποία έχουν γραφτεί χιλιάδες σελίδες και με αυτά τα λόγια ο Foucault, έθεσε βασικές παραμέτρους στις οποίες μεταγενέστεροι ιστορικοί της προνεωτερικής σεξουαλικότητας κινήθηκαν (Πλακωτός, 2020: 320) Είναι φανερό μέσα από αυτό το παράδειγμα του Foucault, ότι δηλαδή κατά τον 19ο αιώνα «δημιουργείται» το είδος του ομοφυλόφιλου, ότι υπάρχει μία ανάγκη, εξουσιαστικά επιβεβλημένη για την δημιουργία μιας ταυτοποιήσιμης φυσιογνωμίας που να έχει παρόν και παρελθόν και μία συγκεκριμένη μορφολογία και φυσιογνωμία. Πριν από αυτήν την ιατρική κατηγοριοποίηση η έννοια του ομοφυλόφιλου σαν σύνολο δεδομένων, πρακτικών και συμπεριφορών δεν είχε υπάρξει. Οι κοινωνίες στο παρελθόν αναγνώριζαν κάποιες συμπεριφορές ως ομοερωτικές αλλά από εδώ και πέρα σκιαγραφείται το προφίλ του ομοφυλόφιλου. Σύμφωνα με τον Foucault, το πέρασμα από τις σεξουαλικές πρακτικές στις νεωτερικές ταυτότητες είναι εξουσιαστικά επιβεβλημένο. «Η μηχανική της εξουσίας που καταδιώκει όλη αυτή την ανομοιογένεια διατείνεται ότι την εξαλείφει, επειδή ακριβώς της παρέχει μια αναλυτική, ορατή και μόνιμη πραγματικότητα: τη βυθίζει μέσα στα σώματα, την παρεισάγει κάτω από τις διαγωγές, τη μετατρέπει σε αρχή ταξινόμησης και κατανοησιμότητας, τη συγκροτεί σε λόγο ύπαρξης και φυσική τάξη της αταξίας» επισημαίνει ο Foucault και πιο συγκεκριμένα: «Η ιατροποίηση του σεξουαλικού ασυνήθιστου συνιστά ταυτόχρονα αποτέλεσμα και εργαλείο». Για τον Foucault η “σεξουαλικότητα” αποτελεί τον εννοιολογικό, βιωματικό και θεσμικό μηχανισμό που η νεωτερικότητα έχει οικοδομήσει γύρω από το σώμα και τις ερωτικές απολαύσεις του. (Cocks, 2006: 1212) Η σεξουαλικότητα όπως ορίζεται από τον Foucault αποτελεί ζωτικής σημασίας μέρος του εαυτού του νεωτερικού υποκειμένου.

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω η φουκωϊκή κληρονομιά, δηλαδή η αντίστιξη μεταξύ προνεωτερικών πράξεων και νεωτερικών ταυτοτήτων αποτελεί κομβική διάκριση και αντικείμενο διαλόγου μεταξύ των μελετητών. Η φουκωϊκή παρακαταθήκη φαίνεται να διέπει τα έργα αρκετών ιστορικών της σεξουαλικότητας μέχρι και σήμερα, ενώ παράλληλα έχει δεχθεί ποικίλες κριτικές. Πρώτον, η μετάβαση από προνεωτερικές πράξεις σε νεωτερικές ταυτότητες σημαίνει ταυτόχρονα και ένα μετασχηματισμό, δηλαδή μια ιστορική τομή που εν μέρει αμφισβητείται, ιδιαιτέρως από την ουσιοκρατική προσέγγιση που στηρίζει ένα συνεχές. Την μετάβαση αυτή, από προνεωτερικές πράξεις σε νεωτερικές ταυτότητες, επικρίνει και η Lisa Duggan. Η

Duggan εκφράζει ανοιχτά τη διαφωνία της με κατασκευασιοκράτες ιστορικούς όπως ο Foucault και Weeks που εντοπίζουν τη δημιουργία νέων, δυνάμει απελευθερωτικών, αλλά πάντα στατικών ομοφυλόφιλων ταυτοτήτων στο γύρισμα του αιώνα και αμφισβητεί την ιστορική εικόνα ευθύγραμμης μετάβασης από προγενέστερες μορφές γυναικείων σχέσεων στον σύγχρονο “λεσβιασμό”, την ανάδυση, δηλαδή, μιας λεσβιακής υποκειμενικότητας και την δυνατότητα δημόσιας θέασης της στα τέλη του 19ου αι. Η ίδια θεωρεί ότι η έννοια της “λεσβίας” εκείνη την εποχή ήταν μια έντονα αμφισβητούμενη ταυτότητα, καθώς, οι νέες ιστορίες της λεσβιακής ζωής και εμπειρίας ήταν ενταγμένες σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο δίκτυο αντιλήψεων γύρω από την έμφυλη ταυτότητα και τη σεξουαλικότητα. (Καντσά, 2010:31) Δεύτερον, παράλληλα με τον ιστορικό μετασχηματισμό που προτείνει ο Foucault, υπονοεί και την ετερότητα του παρελθόντος. Αναλυτικότερα, η παρόρμηση να τονιστεί η διαφορετικότητα και όχι η ομοιότητα στις φαντασιακές σεξουαλικές συμπεριφορές και σχέσεις του παρελθόντος μπορεί να διαβαστεί σύμφωνα με τις φουκωϊκές αρχές, όπως επισημαίνουν οι Louise Fradenburg και Carla Freccero, για τους τρόπους με τους οποίους “κρύβει δικές του ναρκισσιστικές επενδύσεις” στο παρελθόν. (Kuefler, 2018: 1250) Τρίτον, ο Foucault επιμένοντας στην έννοια της εξουσίας τείνει να παραβλέπει την έννοια της υποκειμενικότητας και ως εκ τούτου της εμπρόθετης δράσης του υποκειμένου. Ενώ, επίσης, έχει υποστηριχθεί πως η διάκριση του Foucault υπεραπλουστεύει τα ιστορικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα. Τέλος, είναι προφανές, ότι η λεσβιακή ταυτότητα εκλείπει εντελώς από τα γραφόμενα του, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη διαιώνιση της αορατότητάς της. Με άλλα λόγια, ο Foucault εξοβελίζει τη “λεσβία” παραλείποντας τελείως να αναφερθεί στη “λεσβιακή σεξουαλικότητα”.

Στην ίδια κατασκευασιοκρατική λογική, επιχειρήθηκε να παραχθεί η ιστορία του λεσβιανισμού, στο κενό που άφησε το φουκωϊκό έργο. Πιο συγκεκριμένα, οι ιστορικοί του λεσβιανισμού υιοθέτησαν μία κατασκευασιοκρατική θέση, εστιάζοντας σε πολιτισμικές και χρονικές διαφορές. Οι πρώιμες προσπάθειες, οι οποίες αποπειράθηκαν να ιστορικοποιήσουν το λεσβιακό παρελθόν, ήταν προσανατολισμένες στην εξέταση της φιλίας μεταξύ των γυναικών και γυναικών, οι οποίες δεν είχαν παντρευτεί. Η διερεύνηση αυτή, η οποία αφορούσε κάθε είδους διαπροσωπική σχέση μεταξύ γυναικών, ανέδειξε ένα κόσμο εν πολλοίς διαφορετικό από τα τέλη του 20ού αιώνα, αλλά που είχε συναρπαστική ομοιότητα αναφορικά με το συναισθηματικό κομμάτι. Κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1980 οι φεμινίστριες ιστορικοί υιοθέτησαν πλήρως τα εργαλεία της θεωρίας της κοινωνικής κατασκευής. (Vicinus, 2012:571) Οι κατασκευασιοκράτες έκαναν λόγο για διαφοροποίηση του παρελθόντος, για έναν παρελθοντικό “ξένο τόπο”, όπου οι άνθρωποι συμμετείχαν σε ομοερωτικές πρακτικές, αλλά στερούνταν μίας ενιαίας ταυτοτικής κατηγορίας για να τις περιγράψει μέχρι και τα τέλη του 19ου αιώνα. Κύρια εκφράστρια της κατασκευασιοκρατικής λεσβιακής ιστοριογραφικής προσέγγισης υπήρξε η Carroll Smith-Rosenberg, η οποία στο άρθρο της “The Female World of Love and Ritual: Relations between Women in Nineteenth-Century America” (1975), πραγματεύεται τη φιλία μεταξύ γυναικών κατά τον 19ο αιώνα. Οι γυναικείες φιλικές σχέσεις συμπεριλαμβάνουν, όπως η ίδια αναφέρει, την

αδερφική αγάπη, τον ενθουσιασμό των έφηβων γυναικών, αλλά και τις αισθησιακές ερωτικές εκδηλώσεις ανάμεσα σε μεγαλύτερες ηλικιακά γυναίκες. (Smith-Rosenberg, 1975: 2) Το έργο της Smith-Rosenberg, αποτελεί μία πρόωγη προσπάθεια λεσβιακής ιστοριογραφίας αναφορικά με τον 19ο αιώνα.

Στην ίδια κατασκευασιοκρατική λογική, η Judith Brown προσεγγίζει την λεσβιακή σεξουαλικότητα στην αναγεννησιακή Ιταλία, μελετώντας την περίπτωση της μοναχής Benedetta Carlini στις αρχές του 17ου αιώνα. Το πρώιμο άρθρο της Brown με τίτλο “Lesbian Sexuality in Renaissance Italy: The Case of Sister Benedetta Carlini” (1984) και το βιβλίο της, το οποίο εκδίδεται δύο χρόνια αργότερα με τον τίτλο *Immodest Acts: The Life of a Lesbian Nun in Renaissance Italy* (1986) ακολουθούν την κατασκευασιοκρατική προσέγγιση. Η Brown, μελετώντας πρωτογενές υλικό, αναδεικνύει τη σεξουαλική σχέση της μοναχής, Benedetta με άλλες γυναίκες μοναχές. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρει και η ίδια, η Benedetta συμμετείχε σε σεξουαλικές πρακτικές, οι οποίες, σήμερα, θα παρέπεμπαν στη λεσβιακή ταυτότητα. Η εμφανής σεξουαλική προτίμησή της για άλλες γυναίκες δεν είναι, ωστόσο, σύμφωνα με την Brown, ενδεικτική μιας σαφώς αρθρωμένης επιλογής. (Brown, 1984: 756) Είναι εμφανές, λοιπόν, πως μελετώντας κανείς το έργο της Brown έρχεται αντιμέτωπος με την αντίστιξη μεταξύ σεξουαλικών πρακτικών και νεωτερικών σεξουαλικών ταυτοτήτων, έτσι όπως αναλύθηκε και πιο πάνω.

Η Ανάδυση της Κουίρ Θεωρίας

Όπως έγινε εμφανές από τα παραπάνω, οι μελετητές έκαναν χρήση τόσο της ουσιοκρατικής προσέγγισης όσο και της κατασκευασιοκρατικής με στόχο να ιστορικοποιήσουν τη σεξουαλικότητα. Παρομοίως, στο πεδίο της λεσβιακής ιστοριογραφίας, το οποίο από κοινού με την γκέι ιστοριογραφία αποτελούν τον πυρήνα της ιστορίας της σεξουαλικότητας, εφαρμόστηκαν και οι δύο προσεγγίσεις. Το πρόβλημα και εδώ παραμένει το ίδιο όπως υποστηρίζει και η Rebecca Jennings στον πρόλογο του *A Lesbian History of Britain*. (2007) Δηλαδή, παρά το γεγονός ότι η ιστορία της σεξουαλικότητας μετρά μισό αιώνα ζωής, η διαφωνία μεταξύ κοινωνικής κατασκευής και ουσιοκρατικής προσέγγισης δεν έχει ακόμα επιλυθεί. (Norton, 2010: 3) Οι θεωρίες που αναδείκνυαν μία υπέρ-ιστορική ομοσεξουαλική ταυτότητα, γρήγορα ονομάστηκαν “ουσιοκρατικές” από τους κατασκευασιοκράτες και ασκήθηκε κριτική εναντίον τους ως προς την αποτυχία τους να λάβουν υπόψιν σημαντικές διαφορές στη μεταχείριση των κατηγοριών του κοινωνικού και βιολογικού φύλου και των σεξουαλικών συμπεριφορών ιστορικά και διαπολιτισμικά. (Vicinus, 2012:571) Στον αντίποδα, οι κατασκευασιοκράτες ισχυρίστηκαν ότι ομοφυλοφιλικές και λεσβιακές ταυτότητες αποτελούν παράγωγο του ιατρικού λόγου και ως εκ τούτου, δεν μπορούν να αποδοθούν σε προνεωτερικές σεξουαλικές πρακτικές. Η συζήτηση και η αντιπαράθεση συνεχίστηκε εντόνως μέχρι και την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα, όπου η Eve Kosofsky Sedgwick εισήγαγε την κουίρ κριτική. Η κριτική αυτή απομάκρυνε τη συζήτηση και την

αντιπαράθεση από τις προνεωτερικές πράξεις και νεωτερικές ταυτότητες και ανέδειξε την προβληματική της ίδιας της έννοιας μιας παγιωμένης ταυτότητας. Με αυτόν τον τρόπο προέκυψε η τρίτη κατά σειρά ιστοριογραφική προσέγγιση, η οποία αντιστάθηκε στην ιδέα της ταυτότητας και επέμεινε στο γεγονός ότι οι άνθρωποι δεν έχουν σταθερή ταυτότητα. Η προσέγγιση της Sedgwick, ξεπερνώντας τις κατασκευασιοκρατικές και ουσιοκρατικές προσεγγίσεις, υποστήριξε πως είναι λάθος να υποθέσουμε ότι ένα μοντέλο σεξουαλικότητας ή ταυτότητας απλά πεθαίνει όταν ένα άλλο γεννιέται, και εξίσου λανθασμένο να υποστηρίξουμε ότι αυτοί οι τρόποι ταυτότητας απλώς προχωρούν σε χρονολογική αλληλουχία. (Cocks, 2006: 1213) Με τον τρόπο αυτό, η Sedgwick άνοιξε το δρόμο για μια κούιρ ιστοριογραφική προσέγγιση, η οποία λειτούργησε ως αντίδοτο στις ουσιοκρατικές και κατασκευασιοκρατικές αντιλήψεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Κούιρ Θεωρία και Ιστοριογραφία

“But whether you are aroused by watching a woman's body or a man's, two women together or two men, a woman with a man, or any other combination imaginable, the mere fact of your excitement does not explain what is happening on the dual levels of identification and erotic desire. That is, is your arousal dependent upon a process of identification with or desire for an eroticized object? To state it simplistically, do you want, or do you want to be one of the images on the screen? Which one? Can you tell? Does your identification and/or desire shift during the interaction?”

Valerie Traub, “Desire and Anxiety”

Κούιρ Ιστοριογραφική Προσέγγιση

Στον απόηχο της αντιπαράθεσης ανάμεσα στον ουσιοκρατικό και τον κατασκευασιοκρατικό τρόπο προσέγγισης της ιστορίας της σεξουαλικότητας, κατά την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα αναπτύχθηκε η κούιρ θεωρητική προσέγγιση η οποία επέτρεψε ένα λιγότερο αμφιλεγόμενο τρόπο ώστε να ιστοριοποιηθούν οι σεξουαλικές ταυτότητες. Όπως έγινε φανερό στην ανάλυση των πρώτων δύο

ιστοριογραφικών προσεγγίσεων πιο πάνω, ένα μέρος των ιστορικών έχει καταφύγει στην ιστορική τεκμηρίωση της ύπαρξης σεξουαλικών κοινοτήτων και ανιχνεύει την παραγωγή “σύγχρονων” σεξουαλικών ταυτοτήτων. Από την άλλη πλευρά, το σχετικά νεοσύστατο πεδίο των κουίρ σπουδών, θέτει στο επίκεντρο ζητήματα αναπαράστασης και συνδυάζει λογοτεχνικές, ψυχαναλυτικές και θεωρητικές προσεγγίσεις για να αναλύσει την παραγωγή μιας σειράς αποκλινουσών έμφυλων και σεξουαλικών υποκειμενικότητων. (Escoffier et al., 1995:2) Πιο συγκεκριμένα δεδομένου του αδιεξόδου της λεσβιακής ιστορίας κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1980, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι η “κουίρ θεωρία”, η οποία βασίζεται στις πολιτισμικές σπουδές, έχει έρθει στο προσκήνιο ως ο πιο συναρπαστικός τρόπος να σκεφτεί κανείς την επιλογή σεξουαλικού αντικειμένου. (Vicinus, 1994:61)

Ο όρος κουίρ, ο οποίος χρησιμοποιείται αρχικά για να χαρακτηρίσει με αρνητική χροιά την όποια “παράξενη” συμπεριφορά, επαν οικειοποιείται κατά τη δεκαετία του 1990 από την γκέι κοινότητα για να χρησιμοποιηθεί ως όρος ομπρέλα για έμφυλες και σεξουαλικές ταυτότητες. Η κουίρ συνθήκη υποστηρίζει τη ρευστότητα των έμφυλων και σεξουαλικών ταυτοτήτων και λόγω αυτής της ιδιότητας χρησιμοποιείται ως αναλυτικό ιστοριογραφικό εργαλείο από τους κουίρ θεωρητικούς. Ο νεολακανικός κριτικός της λογοτεχνίας Lee Edelman, στο εμβληματικό *No Future: Queer Theory and the Death Drive* αναφέρει πως “η συνθήκη του κουίρ δεν μπορεί ποτέ να περιγράψει μία ταυτότητα, μπορεί μόνο να διαταράξει μία”. Το κουίρ λειτουργεί ως μία αντι-ταυτοτική διαδικασία σε μία υποτιθέμενη μετα-ταυτοτική και μετα-φυλετική εποχή, καθώς λειτουργεί ως όρος ομπρέλα για να περιγράψει σεξουαλικά περιθωριοποιημένα άτομα όπως λεσβίες, γκέι, αμφιφυλόφιλους, διαφυλικά και διεμφυλικά υποκείμενα. Επιπλέον, όπως έχει επισημάνει η Lisa Duggan, οι “κουίρ θεωρίες” παρέχουν έναν τρόπο ανάλυσης του εδώ και τώρα, απελευθερώνοντας μας από τις αναγωγικές έννοιες της σεξουαλικής ταυτότητας καθώς και τις ουσιοκρατικές αλλά και κατασκευασιοκρατικές ιστοριογραφικές προσεγγίσεις που προβλημάτισαν τους ομοφυλόφιλους στα τέλη της δεκαετίας του 1980. (Vicinus, 1994:61) Για τον λόγο αυτό μέρος των θεωρητικών, ιστορικών και κριτικών της λογοτεχνίας που ασχολούνται με την ιστορία της σεξουαλικότητας επιλέγουν ή καλύτερα καταφεύγουν στο κουίρ για να περιγράψουν τα υποκείμενα στα οποία αναφέρονται. Πιο συγκεκριμένα, ο Henry Abelove υποστηρίζει πως η λεσβιακή και γκέι ιστορία γράφεται μέσα από ένα κουίρ πρίσμα, αναφέροντας το απτό παράδειγμα των φοιτητών του, οι οποίοι χρησιμοποιούν τον όρο κουίρ εν αντιθέσει με τις παλαιότερες γενιές που επιμένουν στις γκέι και λεσβιακές ταυτότητες. Οι φοιτητές του Abelove, αντιτίθενται στην γκέι και λεσβιακή ιστορία, δηλαδή εν γένει σε ένα παγιωμένο ιστορικό σώμα. Η αντίσταση αυτή προκύπτει ως απότοκο του γεγονότος ότι αισθάνονται ανίκανοι να διεκδικήσουν την ήδη υπάρχουσα ιστορική αφήγηση και ως εκ τούτου αγκαλιάζουν τον όρο κουίρ ως μέσο διαφυγής από τις άκαμπτες ταξινομικές κατηγοριοποιήσεις.

Στην ίδια λογική κινούνται και δύο από τις πρωτεργάτριες της κουίρ κριτικής και ιστοριογραφίας και πιο συγκεκριμένα η Eve Kosofsky Sedgwick και η Valerie Traub. Η Sedgwick χρησιμοποίησε και υπερασπίστηκε ακαδημαϊκά τον όρο “κουίρ” για να περιγράψει ένα φάσμα σεξουαλικών και έμφυλων ταυτοτήτων, και

διευκόλυνε την παράκαμψη του διλήμματος ανάμεσα σε ταυτότητες και πράξεις. (Kuefler, 2018: 1250) Με άλλα λόγια, η Sedgwick κάνει χρήση του κουίρ για να ξεπεράσει το δίπολο πράξεων και ταυτοτήτων το οποίο αποτελεί κληρονομιά της φουκωϊκής ιστορίας της σεξουαλικότητας. Είναι γεγονός πως υπήρξαν δύο διαφορετικές αντιμετώπισεις αναφορικά με την φουκωϊκή κληρονομιά, δηλαδή την υποτιθέμενη μετατόπιση από τις πράξεις στις σύγχρονες ταυτότητες και ταξινομήσεις όπως ο μεταδομιστής φιλόσοφος υποστήριξε. Όπως και με άλλες διαστάσεις του φουκωϊκού έργου, οι ιστορικοί αλλά και ο χώρος της λογοτεχνικής κριτικής αναμετρήθηκαν με την παραπάνω διάκριση κυρίως στη βάση της αποδοχής, απόρριψης, τροποποίησης ως προς το χρονολογικό της άνυσμα ή ως προς το σημείο τομής. (Πλακωτός, 2020:321) Η αναμέτρηση αυτή δημιούργησε δύο διαφορετικές προσεγγίσεις. Μία μερίδα των ιστορικών και κριτικών της λογοτεχνίας από την μία πλευρά ενστερνίζονται αυτή τη μετάβαση από τις πράξεις στις ταυτότητες και άρα τον ιστορικό μετασχηματισμός και επακόλουθα την ετερότητα του παρελθόντος. Ενώ στον αντίποδα, υπάρχουν και οι κουίρ μελετητές και μελετήτριες, οι οποίοι υποστηρίζουν μία διαχρονικότητα κάνοντας λόγο για υπερ-ιστορικές επιθυμίες και απολαύσεις.

Αναλυτικότερα, όσοι ιστορικοί και κριτικοί της λογοτεχνίας υποστήριζαν την μετάβαση από τις προνεωτερικές πράξεις στις νεωτερικές ταυτότητες μίλησαν για μετασχηματισμούς αναζητώντας πράξεις σοδομίας σύμφωνα με τους όρους της εποχής. Πεδίο μελέτης του υπήρξαν τα δικαστικά έγγραφα αναφορικά με τη σοδομία τα οποία πύκνωσαν κατά τον 15ο έως και τον 17ο αιώνα στον ευρωπαϊκό χώρο. Εκπρόσωποι της συγκεκριμένης προσέγγισης υπήρξαν με τα πρωτοποριακά έργα τους οι Alan Bray και Guido Ruggiero, ενώ ο Randolph Trumbach κάνει λόγο για μετάβαση από ένα «παραδοσιακό σεξουαλικό σύστημα» στο «σεξουαλικό σύστημα της νεωτερικότητας», το οποίο έχοντας τις απαρχές του στη βορειοδυτική Ευρώπη του πρώιμου 18ου αιώνα, σταδιακά απέκτησε σχεδόν καθολική ισχύ εντός και εκτός Ευρώπης. Η μετάβαση αυτή, χρονικά τουλάχιστον, συμβαίνει παράλληλα με μια άλλη αλλαγή στο παράδειγμα όπως διατυπώθηκε από τον Thomas Laqueur. Η εν λόγω μεταρρύθμιση, όπως υποστηρίζει ο ιστορικός, έχει να κάνει με το πέρασμα από τη θεωρία του ενιαίου φύλου, η οποία ήταν η επικρατούσα μέχρι και τον 17ο αιώνα στο μοντέλο της ριζικής διαφοράς μεταξύ άνδρα και γυναίκας. (Πλακωτός, 2020:322-323) Οι εκφραστές της συγκεκριμένης προσέγγισης φαίνεται να δανείζονται την διάκριση από το Foucault, χωρίς όμως απαραίτητα να επιβάλλουν ταυτοτικές κατηγοριοποιήσεις στις προνεωτερικές πράξεις, αλλά αναζητώντας την ιστορική τομή. Στην ίδια λογική κινείται και η Traub, υπερασπίστρια της ιστορικιστικής και κουίρ οπτικής στο παρελθόν, προκρίνοντας την ιστορική τομή άρα και την ετερότητα του παρελθόντος σε σχέση με τη νεότερη εποχή όπως θα αναλυθεί εκτενέστερα και παρακάτω.

Στην άλλη πλευρά, οι κουίρ ιστορικοί και λογοτεχνικοί κριτικοί οι οποίοι υποστήριζαν ένα συνεχές έκαναν λόγο για ομοιότητα του παρελθόντος αναζητώντας την έννοια της διαχρονικής επιθυμίας. Πιο συγκεκριμένα, σε ένα από τα ιδρυτικά κουίρ κείμενα η Eve Kosofsky Sedgwick στάθηκε (επι-)κριτικά απέναντι στην «ιστορική αναζήτηση μιας μεγάλης αλλαγής παραδείγματος», θεωρώντας ότι εντέλει συσκοτίζει τις

σεξουαλικές ταυτότητες του παρόντος. (Πλακωτός, 2020:323) Η προσέγγιση της Sedgwick, ξεπερνώντας τις κατασκευασιοκρατικές και ουσιοκρατικές προσεγγίσεις, υποστήριξε πως είναι λάθος να υποθέσουμε ότι ένα μοντέλο σεξουαλικότητας ή ταυτότητας απλά πεθαίνει όταν ένα άλλο γεννιέται, και εξίσου λανθασμένο να υποστηρίξουμε ότι αυτοί οι τρόποι ταυτότητας απλώς προχωρούν σε χρονολογική αλληλουχία. (Cocks, 2006: 1213) Για τον λόγο αυτό, η Sedgwick, επινοεί τον όρο “ομοκοινωνικότητα” για να περιγράψει τους στενούς δεσμούς μεταξύ αντρών, ανάμεσα στους οποίους θα μπορούσε εν δυνάμει να υπάρξει και το ερωτικό στοιχείο. (Kuefler, 2018: 1250) Στο *Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire* η Sedgwick χρησιμοποιώντας τον όρο “ομοκοινωνική επιθυμία” αναδεικνύει την οξύμωρη σημασία και χρήση του. Η “ομοκοινωνικότητα”, είναι μία λέξη που περιστασιακά έχει χρησιμοποιηθεί στην ιστορία και τις κοινωνικές επιστήμες για να περιγράψει τους κοινωνικούς δεσμούς μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου, αποτελεί ένα νεολογισμό, που προφανώς συσχετίζεται με τον “ομοφυλόφιλο”, αλλά παράλληλα προφανώς αποσκοπεί στο να διακριθεί από την έννοια του “ομοφυλόφιλου”. (Sedgwick, 1985:1)

Η αναζήτηση ενός κουίρ συνεχώς αποτυπώνεται και στο έργο τη Carolyn Dinshaw η οποία κάνει λόγο για το κουίρ άγγιγμα ως μια σωματική, συναισθηματική και ερμηνευτική σχέση που γεφυρώνει το μεσαιωνικό παρελθόν με το μεταμοντέρνο παρόν, διαμορφώνοντας κουίρ κοινότητες επιλεκτικά συνδεδεμένες με ένα απροσδιόριστο παρελθόν, με το οποίο μοιράζονται περιθωριακότητα, κουίρ θέσεις και αποκείμενους τόπους. Οι κουίρ ιστορίες ενεργοποιούν συν-αισθηματικές σχέσεις που διατρέχουν τον χρόνο. Το επιχείρημα της Dinshaw συγγενεύει με την επίκληση της Lara Farina για μια «ερωτική ανάγνωση» της μεσαιωνικής λογοτεχνίας που απαιτεί συναισθηματική και σωματική εμπλοκή με το κείμενο, εμπλοκή σε ερωτικές σχέσεις που επιτελούνται με το υλικό της ανάγνωσης και συνδέουν το λεσβιακό παρόν με το (όχι απαραίτητα ή αποκλειστικά) «λεσβιακό» προνεωτερικό παρελθόν, διαγράφοντας την απόσταση μεταξύ τους. (Πλακωτός, 2020:325) Στην ίδια λογική κινήθηκαν και οι Louise Fradenburg και Carla Freccero επικρίνοντας την προσήλωση στη ριζική ετερότητα του παρελθόντος με την τελευταία να επιδιώκει να διαρρήξει την αντίστιξη παρελθόντος/παρόντος, προνεωτερικότητας/νεωτερικότητας μέσω διακειμενικών αναγνώσεων, καθιστώντας τις ταυτίσεις και τους αναχρονισμούς πεδία απόλαυσης και κατανοώντας το παρόν ως έναν τόπο που στοιχειώνεται από ιστορικές και συναισθηματικές κληρονομίες παρελθοντικών τραυμάτων· προτείνει να αφηθούμε στη φασματικότητα του παρελθόντος. (Πλακωτός, 2020:325)

Με άλλα λόγια, αυτή η κουίρ ερμηνευτική στρατηγική, προκρίνοντας έναν «νέο ανιστορικισμό», εδράζεται όχι στο πώς μπορούμε να γνωρίσουμε το σεξ και τη σεξουαλικότητα στο παρελθόν, αλλά στο πώς μπορούμε να χτίσουμε συναισθηματικά στέρεους και ερμηνευτικά χρήσιμους δεσμούς ανάμεσα στο παρόν και το παρελθόν. (Πλακωτός, 2020:324) Αναλυτικότερα, το θεωρητικό ρεύμα του “νέου ανιστορικισμού” στην κουίρ ιστορία και ιστοριογραφία αλλά και γενικότερα στην κουίρ θεωρία, προτείνει, μια κουίρ

φασματικότητα¹⁴, μια ανοιχτότητα στο ενδεχόμενο να στοιχειωθούμε ή ακόμη να κατοικηθούμε από φαντάσματα, αφού το παρελθόν είναι μέσα στο παρόν, στοιχειώνει το παρόν. Γενικότερα, ο νέος ανιστορικισμός αντιτίθεται σε μια ετεροποίηση του παρελθόντος, δηλαδή σε μια κατασκευή του παρελθόντος ως ετερότητα απέναντι σε ένα θεωρούμενο ομοιογενές, παγιωμένο σύγχρονο παρόν της σεξουαλικότητας, το οποίο συνίσταται στη δυαδική αντίθεση ομοφυλοφιλίας και ετεροφυλοφιλίας και τη σεξουαλική ταυτότητα, τις πολιτικές της ταυτότητας. Στη θέση αυτής της ετερο-ιστορίας προτείνει την ομο-ιστορία, δηλαδή μια ιστορία η οποία λαμβάνει υπόψιν τις ομοιότητες, τις αντιστοιχίες ανάμεσα στις χρονικές περιόδους καθιστώντας εκκρεμείς τις καθοριστικές και καθορισμένες σεξουαλικές διαφορές μέσα στον χρόνο. Ο νέος ανιστορικισμός αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου ρεύματος στην κουίρ θεωρία το οποίο επικεντρώνεται στη χρονικότητα¹⁵. (Γιαννακόπουλος, 2019:152) Το ρεύμα αυτό αντιπροσωπεύεται από πολλούς νεότερους κουίρ θεωρητικούς, μία εξ αυτών και η Elizabeth Freeman. Η Freeman, με έμφαση το πεδίο της λογοτεχνικής κριτικής και των αναπαραστατικών τεχνών, επιχειρεί μία “ερωτοϊστοριογραφία”¹⁶, δηλαδή τη συνειδητή χρήση του σώματος ως διαύλου και μέσου κατανόησης του παρελθόντος και υποστηρίζει πως η ιστοριογραφία μπορεί να είναι τόσο ενσώματη όσο και ερωτική. (Freeman, 2010)

Παρόλα αυτά, ενώ το κουίρ λειτουργεί ως μία αντι-ταυτοτική διαδικασία, η χρήση του ως αναλυτικό ιστοριογραφικό εργαλείο αμφισβητείται. Η κριτική που δέχεται η κουίρ ιστοριογραφία είναι εκτενής με την κατηγορία της ανιστορικότητας να παραμένει η επικρατέστερη. Η κουίρ θεωρία έρχεται αντιμέτωπη με την κατηγορία του ανιστορικισμού όσον αφορά τον χώρο της ιστορίας. Η Martha Vicinus, ασκεί κριτική στην “κουίρ θεωρία” όπως διατυπώθηκε από την Judith Butler και τη Sue-Ellen Case λόγω της ανιστορικότητας της. Όσον αφορά τη λεσβιακή ιστοριογραφία, υποστηρίζει πως η πλήρης υιοθέτηση της θεατρικότητας της λεσβιακής ταυτότητας αρνείται την ιστορικότητα της λεσβίας και τη σημασία της σε διαφορετικές ιστορικές στιγμές, ενώ υπονομεύει ακόμη και την ίδια της την ύπαρξη. (Vicinus, 1994:62-63) Οι κουίρ θεωρητικοί, με επικεφαλής τη φιλόσοφο Judith Butler, πολέμησαν σθεναρά την ιδέα της ομοφυλοφιλίας ως απομίμηση της ετεροφυλοφιλίας, δηλαδή ότι η τελευταία αποτελεί το θεμιτό πρωτότυπο με την πρώτη να πλασάρεται ως η μίμηση της. (Vicinus, 1994:61) Η Valerie Traub, επίσης, καταδεικνύει την ανιστορικότητα στις κουίρ σπουδές. Η ιστορικός και κριτικός της λογοτεχνίας, υποστηρίζει πως ενώ ο ιστορικισμός έχει παραδοσιακά κεντρική θέση στο πεδίο της κουίρ κριτικής, υπάρχει μια αυξανόμενη τάση προς αυτό που η ίδια αποκαλεί “νέο ανιστορικισμό”. (Traub, 2013)

Σε κάθε περίπτωση, η Laura Doan δίνει έμφαση στην αναλυτική διάκριση μεταξύ “κουίρ ως τρόπου ζωής” και “κουίρ ως μεθόδου” για να σκιαγραφήσει τις δυνατότητες μιας “κριτικής κουίρ ιστορίας της σεξουαλικότητας” για τον αναπροσανατολισμό της κατανόησης των υποκειμενικότητων και των

¹⁴ “spectrality”

¹⁵ “temporality”

¹⁶ “erotohistoriography”

συμπεριφορών του παρελθόντος. (Houlbrook, 2013:134) Ο Houlbrook, στηριζόμενος στα γραφόμενα της Doan, υποστηρίζει πως αυτή η “κουίρ μέθοδος”, είναι επικουρική καθώς πρώτον το κουίρ παρέχει ένα σημείο τομής με αυτήν την αναδύομενη ιστοριογραφία και δεύτερον ότι ο κουίρ τρόπος σκέψης επιτρέπει την υπέρβαση των θεματικών περιορισμών των σπουδών της σεξουαλικότητας.

Χρησιμοποιώντας το Εργαλείο “Κουίρ” στην Πρώιμη Νεότερη Περίοδο

Η κουίρ κριτική εφαρμόστηκε και στη μελέτη του προνεωτερικού σεξ. Τα βασικά πεδία ανάλυσης της κουίρ κριτικής θεωρίας υπήρξαν η ιστορία, η ιστοριογραφία και η λογοτεχνική κριτική. Η κουίρ θεωρία λειτούργησε επικουρικά στην μελέτη του προνεωτερικού σεξ ξεπερνώντας πρώτον τις κατασκευασιοκρατικές και ουσιοκρατικές αντιλήψεις περί σεξουαλικότητας και δεύτερον χρησιμοποιώντας την έννοια της επιθυμίας ως αναλυτικό εργαλείο στη θέση του διπόλου πράξεις - ταυτότητες. Εξετάζοντας κανείς το πεδίο της πρώιμης νεότερης εποχής και του σεξ, έρχεται αντιμέτωπος με μία μάλλον οξύμωρη ιδέα, δηλαδή πόσο διαφορετικό αλλά και πόσο όμοιο φαντάζει με την σύγχρονη εποχή. Το γεγονός αυτό είναι που εν μέρει επιχειρεί να αναδείξει και η κουίρ κριτική θεωρία ξεπερνώντας την τροχοπέδη των ταυτοτήτων και των αναχρονιστικών “επιβολών”. Η κουίρ κριτική/ιστοριογραφία στο πεδίο του προνεωτερικού σεξ κινήθηκε προς τις εξής κατευθύνσεις: αφενός, στράφηκε στην ανάδειξη της υποκειμενικότητας για να υπονομεύσει την ταυτοτική σταθερότητα, καθιστώντας την επιθυμία ως την κύρια οργανωτική αρχή στην ιστορία του σεξ και της σεξουαλικότητας, που δεν περιορίζεται στο δίπολο πράξεις-ταυτότητες. Αφετέρου, άσκησε κριτική στις ιστοριογραφικές παραδόσεις που αναδείκνυαν την παρελθοντική ετερότητα και την προσήλωση στην περιοδολόγηση, προκρίνοντας αντίθετα την ομοιότητα, την αναλογικότητα και την ταύτιση. (Πλακωτός, 2020:324) Η επιθυμία αναδεικνύεται ως η νέα ερμηνευτική αρχή στην ιστορία της “σεξουαλικότητας” αναφορικά με την πρώιμη νεότερη περίοδο παράλληλα με την ανάδυση της κουίρ κριτικής και θεωρητικοποίησης ήδη από τη δεκαετία του 1990. Η επιθυμία χρησιμοποιήθηκε ως αναλυτικό εργαλείο από τους κουίρ θεωρητικούς όπως η Judith Butler και Leo Bersani, αλλά στον ιστοριογραφικό τομέα και λογοτεχνική κριτική από την Eve Kosofsky Sedgwick και την Valerie Traub. Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, η Sedgwick στο πρώιμο βιβλίο της *Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire* εισήγαγε την έννοια της “ομοκοινωνικής” επιθυμίας για να διερευνήσει τα όρια της αντρικής ομοερωτικής επιθυμίας στην αγγλική λογοτεχνία. (Sedgwick, 1985) Με τον ίδιο τρόπο, η Traub στο πεδίο της λογοτεχνικής κριτικής κάνει χρήση της “επιθυμίας” για να χαρτογραφήσει τη “λεσβιακή” επιθυμία αλλά και την αποσιώπησή της στα σαιξπηρικά έργα αλλά και σε πλήθος υλικού της πρώιμης νεότερης περιόδου.

Ωστόσο, όπως υποστηρίζει και η Traub, η ιστορική μελέτη του προνεωτερικού σεξ έχει βρεθεί σε αδιέξοδο, επιστημολογικό και ερμηνευτικό. Η συγγραφέας, η οποία είναι από τις πρωτεργάτριες στην κούιρ, ιστορικ(ιστικ)ή κριτική της αναγεννησιακής λογοτεχνίας, εντοπίζει το αδιέξοδο στον τρόπο που διαμορφώθηκαν και διασταυρώθηκαν πεδία και ερμηνευτικές παραδόσεις που «ειδικεύονται» στην ιστορική μελέτη του προνεωτερικού σεξ: ιστορία, λογοτεχνική κριτική και κούιρ θεωρία. (Πλακωτός, 2020:318) Η Traub διαπιστώνει ασύμπτωτες πορείες που, αν δεν αποτελούν σύμπτωμα ή αιτία του αδιεξόδου, σίγουρα πιστοποιούν την τελικά περιορισμένη ενεργοποίηση και υλοποίηση μιας προγραμματικής (και κούιρ) διεπιστημονικότητας. (Πλακωτός, 2020:319) Ο λόγος εδώ γίνεται περί της συνειδητοποίησης των ερμηνευτικών περιορισμών που απορρέουν από μια σειρά διπολικών σχέσεων: «αρχαιακό» - «μυθοπλαστικό» υλικό, «πραγματικότητα» / «κυριολεξία» / «υλικότητα» - «αναπαράσταση» / «μεταφορά». Για να ξεπεράσει το σκόπελο αυτό, η Traub επιμένει στην ιστορικιστική οπτική στο παρελθόν και την ετερότητά του και χρησιμοποιεί την λογοτεχνική κριτική για να αναδείξει τις διαφορετικές προσεγγίσεις.

Κούιρ Ιστοριογραφία και Λογοτεχνική Κριτική στο Έργο της Valerie Traub

“Oh, Hannah, tell me something nice like flowers and blue skies

Oh, Hannah, don't look away, just look at me the same.

I don't wanna be your friend, I wanna kiss your lips

And I wanna touch you, but not like this

The look in your eyes, my hand between your thighs

Oh, this can't be real, it's all just a dream”

Girl In Red, “I Wanna Be Your Girlfriend”, 2017¹⁷

Το έργο της Traub είναι υψίστης σημασίας καθώς είναι από τα κείμενα που αναφέρονται ενδελεχώς στην πρώιμη νεότερη περίοδο μέσα από το πρίσμα της κούιρ θεωρίας και κριτικής και από τα ελάχιστα που επικεντρώνονται στο κομμάτι της “λεσβιακής” επιθυμίας. Η Traub, προκρίνοντας την ιστορικιστική οπτική και ακολουθώντας την λογοτεχνική κριτική επιδιώκει να αναδείξει την γυναικεία ερωτική επιθυμία κατά την προνεωτερικότητα και τους λόγους για τους οποίους έχει στρατηγικά και διαχρονικά αποσιωπηθεί. Η συνθήκη του κούιρ χρησιμοποιείται από την ίδια ως αναλυτικό ιστοριογραφικό εργαλείο στο πεδίο της

¹⁷ [Τραγούδι της Marie Ulven Ringheim, η οποία συνθέτει και ερμηνεύει υπό το indie pop project "Girl in Red". Ανακτήθηκε 22.04.2023](#)

λογοτεχνικής κριτικής σε σαιξπηρικά έργα και σε πλήθος γραπτών του 16ου - 18ου αιώνα. Το πρωτογενές υλικό που χρησιμοποιεί η κριτικός της λογοτεχνίας για να αναλύσει τις αναπαραστάσεις της γυναικείας ομοερωτικής επιθυμίας είναι η ποίηση, οι αναπαραστατικές τέχνες, πορνογραφικό υλικό, ιατρικά εγχειρίδια και λογοτεχνικά έργα με έμφαση την παρακαταθήκη του σαιξπηρικού δράματος και κωμωδίας.

Η Traub κινείται πέρα από μία ψυχαναλυτική και φεμινιστική ματιά, εισάγοντας την ιστορική ματιά και αποδομώντας έννοιες όπως το φύλο, η επιθυμία, η δύναμη, ο άνδρας και η γυναίκα και χρησιμοποιώντας ως εργαλείο το μοντέλο της πολιτισμικής διαπραγμάτευσης και πιο συγκεκριμένα τη λογοτεχνική κριτική. Η πολιτισμική κριτική στο έργο της Traub έχει να κάνει με το πώς η υποκειμενικότητα κατασκευάζεται μέσω της αναπαράστασης. Το βασικά ερωτήματα που θέτει όπως αναφέρει και η ίδια είναι ποιοι είναι οι τρόποι επιθυμίας, οι οποίοι είναι διαθέσιμοι στα προνεωτερικά υποκείμενα, με ποιον τρόπο η γυναικεία ομοερωτική επιθυμία χαρακτηρίστηκε ως αδύνατη και να επικυρώσει την άποψη ότι η προνεωτερικότητα αποτέλεσε μία εξόχως σημαντική περίοδο για την ιστορία της σεξουαλικότητας.

Για να δώσει απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά, η Traub λαμβάνει ως μελέτη περίπτωσης το σαιξπηρικό έργο και τις κριτικές που έχει δεχθεί από πλειάδα μελετητών. Το βιβλίο της Traub, *Desire and Anxiety, Circulations of Sexuality in Shakespearean Drama* αποτελεί το πρώτο έργο της καθώς εκδίδεται το 1992, παράλληλα, δηλαδή με το άνθισμα της κούιρ θεωρίας. Όπως προμηνύει και ο τίτλος το βιβλίο εξετάζει τα όρια της επιθυμίας και του άγχους που προκύπτει από τα σαιξπηρικά έργα αναφορικά με τη “σεξουαλικότητα” στην ανάγνωση της Traub. Η επιθυμία και το άγχος αποτελούν συνάμα το ερωτικό στα σαιξπηρικά έργα και η συγγραφέας ιχνηλατεί τα σημεία στα οποία εμφανίζονται το φύλο και η “σεξουαλικότητα” και πιο συγκεκριμένα, μέσα από ένα κούιρ πρίσμα, διαβάσει τα προνεωτερικά σαιξπηρικά κείμενα, τα οποία διαπερνούν “αρρενωπές” και “θηλυκές” τοποθεσίες, εξάπτοντας και εκφράζοντας ετεροσεξουαλικές και ομοερωτικές φαντασιώσεις, ενσώματες εμπειρίες και φόβους. (Traub, 1992) Το υπό μελέτη βιβλίο της Traub, διερευνά ακριβώς αυτή τη προβληματική, δηλαδή από τη μία πλευρά την ερωτική επιθυμία και από την άλλη το άγχος που διασταυρώνονται στην κατασκευή ανδρικών και γυναικείων υποκειμενικοτήτων στο σαιξπηρικό έργο.

Η λογοτεχνική κριτική που ασκεί αποτελεί κομμάτι της γενικότερης πολιτισμικής κριτικής. Η τέχνη είτε αναπαράγει, είτε υπερβαίνει τις κυρίαρχες ιδεολογίες διαμεσολαβημένη από οπτικές και ακουστικές αναπαραστάσεις, οι οποίες προκαλούν ευχαρίστηση. (Traub, 1992:1) Ο δέκτης, δηλαδή ένα μαζικό κοινό, το οποίο κινείται σε διαφορετικά ταξικά και έμφυλα χαρακτηριστικά, αναζητά την ευχαρίστηση στα σήματα αυτά που εκπέμπει ο πομπός, δηλαδή οι ποικίλες μορφές τέχνης. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, η Traub αναζητά αυτά τα όρια στα σαιξπηρικά έργα και πιο συγκεκριμένα στον αμφισβητούμενο χώρο του σαιξπηρικού δράματος και της ουσιοκρατικής αντίληψης που αυτό αναβλύζει. Το σαιξπηρικό δράμα αντιπροσωπεύει την ερωτική επιθυμία, όπως συγκροτείται σε ένα σύνθετο και αντιφατικό κοινωνικό πεδίο.

Αναλυτικότερα, από την μία πλευρά η έντονη ουσιοκρατική επιθυμία και από την άλλη, η επιθυμία αυτή δομείται μέσα σε ένα κοινωνικό, σχεσιακό, ιεραρχικό και ως εκ τούτου πολιτικό πλαίσιο. (Traub, 1992:2) Με άλλα λόγια η “σεξουαλικότητα” που παρουσιάζει ο Σαίξπηρ είναι διπολική. Η μία όψη της είναι αυτή της εξυψωμένης, φυσικοποιημένης και υπερβατικής που χαρακτηρίζεται από ρομαντική αγάπη και στην άλλη όψη της, η “σεξουαλικότητα” έχει έντονο το πολιτικό στοιχείο αλλά ταυτόχρονα και το ενσώματο, το ψυχολογικό και αυτό που σχηματοποιείται από την Traub ως “Αγχος και Επιθυμία”. (Traub, 1992:2) Η αντίφαση αυτή αποτυπώνεται ιδιαίτερα στο πλέον γνωστό σαιξπηρικό έργο “Ρωμαίος και Ιουλιέτα”, πρώιμο δράμα που γράφεται από τον Σαίξπηρ στα μέσα του 16ου αιώνα. Η τραγωδία του έργου έγκειται στο γεγονός ότι σε αυτή την υπερβατική αγάπη, όπως προαναφέρθηκε, φαίνεται να εισβάλλει η κυρίαρχη ιδεολογία και η ανδρική βία. Το γεγονός ότι ο Ρωμαίος και η Ιουλιέτα, ως εραστές αντιτίθενται στα πατριαρχικά τους σπίτια υποδηλώνει μία αναδυόμενη ιδεολογία περί σεξουαλικότητας. Κάθε κεφάλαιο του σαιξπηρικού έργου αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό κομμάτι στη σαιξπηρική αναπαράσταση της “σεξουαλικότητας”, όλα όμως μαζί συνθέτουν τις βασικές ανησυχίες της εποχής, δηλαδή την εξέχουσα σημασία της γυναικείας αγνότητας, τον τρόπο που περιβάλλει την φαντασίωση του θηλυκού αναπαραγωγικού σώματος, την αποστροφή για τις σεξουαλικές σχέσεις, επιστέγασμα της οποίας αποτελεί η πιο ακραία εκδήλωση της στην εξίσωσή της επιθυμίας με την ασθένεια και τις απολαύσεις αλλά και τις αγωνίες, οι οποίες προκαλούνται από την ομοερωτική επιθυμία. (Traub, 1992:3) Στο έργο, πέντε φανταστικές ενσώματες μορφές αποδομούνται και ανακατασκευάζονται: το οιδιπόδειο αρσενικό, το ετεροφυλοφιλικό σώμα, ένα “γκροτέσκο” θηλυκό αναπαραγωγικό σώμα, το σώμα ως τόπος ασθένειας και το αρσενικό και θηλυκό ομοερωτικό σώμα. (Traub, 1992:3)

Διατρέχοντας κανείς το *Desire and Anxiety* έρχεται αντιμέτωπος με συνεχείς και επαναλαμβανόμενες αναφορές σε άλλους κριτικούς του σαιξπηρικού έργου όπως η Marguerite Waller, η Jean Howard, η Lisa Jardine και συχνότερα ο Stephen Greenblatt. Η επιλογή της Traub δεν γίνεται για κανένα άλλο λόγο παρά για να εκθέσει την ροπή του Greenblatt (και φυσικά των ομοϊδεατών του) να χρησιμοποιήσουν ένα κανονικοποιημένο λόγο για να περιγράψουν τους σαιξπηρικούς χαρακτήρες και πιο συγκεκριμένα τις σχέσεις τους και την “σεξουαλικότητά” τους. Η Traub, έρχεται για να προβάλει μία κουίρ οπτική στο σαιξπηρικό έργο και στην πρώιμη έννοια της “σεξουαλικότητας” που διαγράφεται σε αυτό. Η ίδια η κουίρ κριτική της Traub αλλά και η αντίστιξη της στις “κανονικοποιημένες” κριτικές των προαναφερθέντων δίνει την δυνατότητα στην ίδια να δείξει ιστορικά πως είναι άτοπο να επιβάλλονται σημερινές έννοιες και κατηγοριοποιήσεις στα δρώμενα και τους δρώντες της πρώιμης νεότερης εποχής. Πιο απλουστευτικά, δεν είναι συνετό αλλά μάλλον άτοπο και αναχρονιστικό να κοιτά κανείς την πρώιμη νεότερη περίοδο μέσα από τα “νεωτερικά μάτια”. Η επιβολή σύγχρονων ταυτοτικών κατηγοριοποιήσεων και ταξινομήσεων στις προνεωτερικές πράξεις αποτελεί αναχρονιστική επιβολή για πλείστους λόγους.

Πρώτον, η Traub υπερασπιζόμενη το θεωρητικό ρεύμα της λογοτεχνικής κριτικής στο οποίο ανήκει, γνωστό ως “Νέο Ιστορικισμό” και την ετερότητα του παρελθόντος όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα υποστηρίζει πως η έννοια της υποκειμενικότητας είναι εν πολλοίς διαφορετική αν όχι ανύπαρκτη. Αν και η συζήτηση περί προνεωτερικής υποκειμενικότητας παραμένει σε ανοιχτό διάλογο ανάμεσα στους μελετητές, η Traub υποστηρίζει πως είναι λάθος να αντιμετωπίζουμε τα προνεωτερικά υποκείμενα με όρους υποκειμενικότητας όπως είναι γνωστή στη σύγχρονη εποχή. Αναλυτικότερα, οι άνθρωποι της πρώιμης νεότερης περιόδου και κατ’ επέκταση οι ήρωες των σαιξπηρικών έργων δεν αντιλαμβάνονταν τους εαυτούς τους ως δρώντα υποκείμενα με όρους υποκειμενικότητας και ως εκ τούτου δεν υπήρχε η έννοια της εμπρόθετης δράσης.

Δεύτερον, η αναγωγή των προνεωτερικών πράξεων και σεξουαλικών πρακτικών σε κανονικές και μη είναι άτοπη και αναχρονιστική. Πιο αναλυτικά, οι λέξεις που απαντώνται στα προνεωτερικά έγγραφα για να περιγράψουν τις σεξουαλικές πρακτικές και να τις χαρακτηρίσουν είναι αυτές του φυσιολογικού και του παρά φύσιν (*contra naturam*) ή του εγκληματικού και κολάσιμου. Επανερχόμενη στον Greenblatt, η Traub υποστηρίζει πως ο ίδιος χρησιμοποιεί έναν κανονικοποιημένο λόγο για να περιγράψει την ερωτική διάθεση των σαιξπηρικών ηρώων. Η κριτικός της λογοτεχνίας επικρίνει τον κανονικοποίηση που επιβάλλει ο Greenblatt στη “σεξουαλικότητα” των σαιξπηρικών ηρώων χαρακτηρίζοντας την ανιστορική. Από την στιγμή που η “κανονικότητα” δεν υφίσταται ως κοινωνική κατηγορία μέχρι και την δεκαετία του 1840, τότε πρέπει η αναζήτηση για “κανονιστικές δομές” στην πρώιμη νεότερη περίοδο να πάρει άλλη μορφή, καθώς είναι ατελέσφορη. (Traub, 1992:14) Δηλαδή, οι “παρά φύσιν” πράξεις της εποχής δεν ισοδυναμούν και με μη κανονικότητα. Οι νόρμες στην Ευρώπη του 15ου έως και 18ου αιώνα μπορεί να παρουσιάζονται ως “φυσικές” με εμφανή ουσιοκρατική συνδήλωση αλλά δεν εμπίπτουν στην σύγχρονη κατηγοριοποίηση του “κανονικού” - “μη κανονικού” όπως σχηματοποιήθηκε από τον Foucault. Στην πραγματικότητα, όπως αποδεικνύεται από την Traub η σεξουαλικότητα στα σαιξπηρικά έργα είναι περισσότερο ρευστή και τα όρια των κανονιστικών δομών λιγότερο σαφή από όσο προτείνει η πλειάδα των λογοτεχνικών κριτικών. Αναλυτικότερα, ο ερωτισμός στα σαιξπηρικά έργα είναι διάχυτος και πειραματικός και ο συγγραφέας τον χρησιμοποιεί ως μέσο αντίστασης για να δημιουργήσει δραματική σύγκρουση, επιδιώκοντας μια πλειάδα απολαύσεων πριν από την αναπόφευκτη εναρμόνιση με τις κυρίαρχες ιδεολογίες περί γάμου και ετεροσεξουαλικότητας. (Traub, 1992:17) Αυτό είναι φανερό αν εξετάσει κανείς τη γλώσσα που χρησιμοποιείται, η οποία υπερβαίνει τη δυαδικότητα μεταξύ αρσενικού και θηλυκού. Αναλυτικότερα, ο Σαίξπηρ δημιουργεί τόπους πέρα από την “αρρενωπότητα” και “θηλυκότητα” μέσα από τις γλωσσικές επιλογές που κάνει αλλά και το σενάριο που ακολουθεί μέσω της παρενδυσίας και των πειραματικών σεξουαλικών πρακτικών που εφαρμόζουν οι χαρακτήρες.

Σύμφωνα με την Traub, ο σύγχρονος δυϊσμός της γλώσσας που κανονικοποιεί την ερωτική επιθυμία δεν απαντάται στα σαιξπηρικά έργα. (Traub, 1992:17) Για να γίνει καλύτερα κατανοητό αυτό, αρκεί να αναφερθεί

ότι στο έργο *Όπως σας αρέσει*¹⁸ ένας από τους χαρακτήρες έχει διπλή ταυτότητα, παρουσιάζεται δηλαδή ταυτόχρονα ως Ροζαλίνα και Γανυμήδης. Εδώ είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι όσον αφορά τη θεατρική μεταφορά των έργων του Σαίξπηρ, οι χαρακτήρες εμφανίζονται παρενδυτικοί. Η παρενδυσία αποτελεί συστατικό κομμάτι του θεάτρου της εποχής καθώς οι ρόλοι επιτελούνται αποκλειστικά από άνδρες και νεαρά αγόρια. Δεδομένου αυτού, πρακτικά, στο συγκεκριμένο έργο τόσο ο Γανυμήδης όσο και η Ροζαλίνα είναι παρενδυμένοι άντρες. Το ίδιο το γεγονός της παρενδυσίας αποδεικνύει ότι οι ήρωες δεν υφίστανται κανονικοποίηση στην πρώιμη νεότερη εποχή. Η Traub, προσπαθεί να ξεπεράσει την προβληματική αναφορικά με το γεγονός ότι η παρενδυσία ήταν βασικό στοιχείο του θεάτρου της σαιξπηρικής εποχής, καθώς οι άνδρες και τα αγόρια ήταν αποκλειστικά αυτοί που υποδύονταν όλους τους ρόλους, και εξερευνεί τη σημασία της παρενδυσίας για τη “λεσβιακή” ιστοριογραφία. Η Traub, λαμβάνει ως μελέτη περίπτωσης το θεατρικό έργο του John Lyly, *Gallathea* το οποίο χρονολογείται τον 16ο αιώνα. Ο Έρωτας αποφασίζει να διεγείρει τη Gallathea και τη Phyllida, δύο παρενδυμένες γυναίκες, οι οποίες έχουν ντυθεί με αντρικά ρούχα για να δραπετεύσουν από την ετήσια τελετουργία θυσίας των παρθένων. Το έργο αποτελεί μια ρομαντική αναγεννησιακή κωμωδία και ως εκ τούτου η παρενδυσία φαίνεται να είναι αυτή που ενεργοποιεί την επιθυμία. Παρά το γεγονός ότι και οι δύο υποψιάζονται ότι είναι γυναίκες όπως ο Lyly αναφέρει περνούν όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνο “κάνοντας η μία την άλλη”. Το έργο του Lyly, αναπαράγει την κοινωνική ορθοδοξία, δηλαδή ότι ο έρωτας και η ερωτική αγάπη μεταξύ γυναικών είναι ανέφικτα, αυτό που η Traub συνοψίζει στο “αδύνατος έρωτας” (“amor impossibilis”). (Traub, 2002:6) Ο έρωτας της Gallathea και της Phyllida εγκιβωτίζει το δίλημμα της λεσβιακής αναπαράστασης στην πρώιμη νεότερη Ευρώπη. Από την μία πλευρά, δηλαδή, ο έρωτας μεταξύ γυναικών θεωρείται α-δύνατος, α-πίθανος και α-σήμαντος και από την άλλη πλευρά, οι επιθυμίες των γυναικών φαίνονται να είναι μέρος των πολιτισμικών πρακτικών και να υφίστανται με ποικίλους τρόπους.

Λαμβάνοντας υπόψιν τους δύο παραπάνω λόγους για τους οποίους η Traub κάνει λόγο για αναχρονιστικές επιβολές, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η σεξουαλικότητα δεν αποτελούσε ταυτοτικό στοιχείο και συστατικό του εαυτού για έναν άνθρωπο ο οποίος έζησε κατά την πρώιμη νεότερη περίοδο. Η σαιξπηρική “σεξουαλικότητα” αποτελείται από ρευστές σεξουαλικές πρακτικές, οι οποίες όμως δεν συγκροτούν μία συγκεκριμένη υποκειμενική ταυτότητα. Όπως ορίζει και η φουκωϊκή παρακαταθήκη, η σεξουαλικότητα είναι μια σύγχρονη οργανωτική κατηγορία του εαυτού και του υποκειμένου με αφετηρία τον 19ο αιώνα και τις νέες επιστήμες όπως η σεξολογία και η ψυχιατρική. Ως εκ τούτου, η κατηγορία του ομοφυλόφιλου δεν απαντάται στα πρώιμα νεότερα έγγραφα, το οποίο συνεπάγεται την ανυπαρξία και μιας ετεροφυλοφιλικής ταυτότητας. Το δίπολο ετεροφυλοφιλία - ομοφυλοφιλία κωδικοποιείται συναρτησιακά με το δίπολο “κανονικός” - “μη κανονικός”, τα οποία νοηματοδοτούνται πολύ αργότερα, κατά την νεωτερικότητα. Οι νεωτερικές

¹⁸ “As you like it” στο πρωτότυπο

κατηγοριοποιήσεις και ταυτοτικές οριοθετήσεις φαίνεται να περιορίζουν στην καλύτερη περίπτωση, αν όχι να μοιάζουν ανεπαρκείς να περιγράψουν τις αλλαγές, τους μετασχηματισμούς και τις εντάσεις στη ρευστή και ανοιχτή προνεωτερική σεξουαλικότητα και τις ποικίλες σεξουαλικές πρακτικές της. (Traub, 1992:16) Η Traub, δεν αντιλαμβάνεται την σεξουαλικότητα ως ένα έμφυτο ανθρώπινο χαρακτηριστικό αλλά ως ένα κοινωνικά προσδιορισμένο όπως ορίζουν οι επιρροές της που είναι μεταξύ άλλων φροϋδικές, λακανικές και φουκωϊκές. Πιο συγκεκριμένα, η Traub εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους οι ψυχαναλυτικές μέθοδοι κατασκευάζουν το αρσενικό, την υποκειμενικότητα, το μητρικό σώμα, τον ομοερωτισμό και την ίδια την “επιθυμία” και κάνει χρήση μίας ψυχο-ιστορικής πολιτισμικής και λογοτεχνικής ανάλυσης για να αποδομήσει τις κανονικοποιημένες αφηγήσεις. (Traub, 1992:11)

Τρίτον, όπως γίνεται εμφανές από την ανάλυση της Traub, είναι σύνηθες για τους κριτικούς του σαιξπηρικού έργου και εν γένει της προνεωτερικής λογοτεχνίας να συγχέουν τις σύγχρονες έννοιες του φύλου και της σεξουαλικότητας κατά την ανάγνωση τους. Εδώ, θα ήταν κατατοπιστικό και βοηθητικό να γραφεί ότι στην πρώιμη νεωτερικότητα δεν υπάρχει η διάκριση μεταξύ κοινωνικού (gender) και βιολογικού (sex) φύλου, όπως σήμερα. Με άλλα λόγια, οι άνθρωποι γίνονται αντιληπτοί ως προς το κοινωνικό τους φύλο, δηλαδή με βάση τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς τους ρόλους, τις συμπεριφορές και τις προσδοκίες που συνδέονται με το να είσαι βιολογικά γυναίκα ή άνδρας και όχι με το βιολογικό τους φύλο, δηλαδή αυτό που τους αποδόθηκε κατά την γέννησή τους. Οι κριτικοί, λοιπόν, φαίνεται να ταυτίζουν το κοινωνικό φύλο με την έννοια της σεξουαλικότητας με ένα τρόπο που υπονοείται μία κανονικότητα, αυτή που συνάδει με το φύλο και την ετεροκανονικότητα. Για να γίνει καλύτερα κατανοητό αυτό, αρκεί να αναφερθεί το γεγονός ότι η Traub χρησιμοποιεί την κριτική της Marguerite Waller αναφορικά με τις έμφυλες οριοθετήσεις που παράγει ο Stephen Greenblatt στην ερμηνεία του για το *Whoso list to hunt*, δηλαδή ένα σονέτο του Sir Thomas Wyatt. Σύμφωνα με την Marguerite Waller, ο Stephen Greenblatt σφετερίζεται τους στίχους του Sir Thomas Wyatt για να ενισχύσει την θέση του αρσενικού και η ίδια η ρητορική που χρησιμοποιεί νομιμοποιεί τόσο το παρελθόν σε σχέση με το παρόν όσο και το θηλυκό σε σχέση με το αρσενικό. (Traub, 1992:92) Ορμώμενη από την κριτική της Waller, η Traub, εστιάζει όχι τόσο στο κοινωνικό φύλο, όσο στη σεξουαλική επιθυμία και την παράλειψή της. Με άλλα λόγια, η Traub περνά από την ετεροφυλοφιλική επιθυμία που επιβάλλεται από τον Greenblatt ως πανάκεια, στην ανάδειξη της ερωτικής επιθυμίας που αποσιωπάται και με σημερινούς όρους θα χαρακτηριζόταν ως “ομοφυλοφιλική”.

Σε μια παρόμοια επιβολή και προβολή καταλήγει και η Jean Howard, επισημαίνοντας αναφορικά με το σαιξπηρικό έργο *Δωδέκατη Νύχτα* πως η Ολίβια ολισθαίνει και ερωτεύεται την παρενδυτική Βιόλα. Ο έρωτας αυτός σύμφωνα με την Howard αποτελεί αντικείμενο κωμωδίας και η ίδια η Ολίβια τιμωρείται κωμικά και αδιαμφισβήτητα. Το ερώτημα που θέτει όμως η Traub είναι για ποιον αποτελεί, τελικά, κωμωδία και χιουμοριστικό γεγονός ο έρωτας μεταξύ γυναικών. Ο λόγος που χρησιμοποιεί τις κριτικές αναλύσεις των

Waller και Howard είναι για να καταδείξει το γεγονός ότι ακόμη και στην φεμινιστική σκέψη, μέσα από το πρίσμα της οποίας γράφουν οι προαναφερθείσες, ο ομοερωτισμός παραμένει ένα παράδοξο, μία διολίσθηση.

Ενώ, η Lisa Jardine η οποία μιλά για την παιδευαστία και το ανδρόγυνο ως κάτι που μεταφράζεται με όρους αρρενωπότητας και όχι τόσο θηλυκότητας και αποδυναμώνει την ιδιαιτερότητα του φύλου που εμπλέκεται στον ανδρικό ομοερωτισμό, η Traub παρεμβαίνει και κρίνει πως λαμβάνοντας την παιδευαστία και τη “θηλυπρέπεια” ως τα πρωταρχικά μοντέλα της ομοερωτικής επιθυμίας, θέτοντας την ομοερωτική επιθυμία σε δίπολα ενεργητικότητας και παθητικότητας και συγκρίνοντας τις ερωτικές πράξεις μεταξύ ανδρών με αυτές μεταξύ άνδρα και γυναίκας μειώνει την πολυπλοκότητα της ομοερωτικής επιθυμίας, τον ρόλων και της έκφρασής της τόσο στη σαιξπηρική εποχή όσο και στη σύγχρονη. (Traub, 1992:94, Duberman et al., 1989: 90-105 και 129-140)

Ενώ οι περισσότεροι ιστορικοί και κριτικοί της λογοτεχνίας παραμένουν εγκλωβισμένοι στη συγχώνευση του φύλου και της σεξουαλικότητας, οι γκέι και οι λεσβίες πολιτισμικοί κριτικοί κάνουν έναν αντίλογο περί “επιθυμίας”. Με αυτόν τον τρόπο, διαχωρισμένα η σεξουαλικότητα και το φύλο αποκτούν μεγαλύτερη ιδιαιτερότητα και αναφέρονται στις πολιτισμικές τους καταβολές χωρίς ένα προκαθορισμένο πυρήνα. (Traub, 1992:99) Άλλωστε, η σεξουαλικότητα δεν είναι μία πυρηνική και αμετάβλητη ταυτότητα που καθορίζεται με βάση το φύλο, αλλά με μία δυναμική διαδικασία που αρθρώνεται στις ερωτικές πρακτικές του υποκειμένου. Η ερωτική ταυτοποίηση αναφέρεται στην αίσθηση που έχει το υποκείμενο για τον εαυτό του ως ερωτικό αντικείμενο και τη θέση που λαμβάνει ανά πάσα στιγμή και σε οποιαδήποτε ερωτική έκφραση. (Traub, 1992:100)

Επιπροσθέτως, η σύγχυση μεταξύ φύλου και σεξουαλικότητας υπονοεί πάντα και ένα μοντέλο δυαδικότητας μεταξύ ενεργητικότητας και παθητικότητας, αυτό δηλαδή που κληροδοτείται ήδη από τη μεσαιωνική περίοδο. Αναλυτικότερα, και λαμβάνοντας υπόψιν τις μετα-φροϋδικές ερμηνείες των “αληθινά ανεστραμμένων” και των “διεστραμμένων”, αποκλείεται ουσιαστικά η ύπαρξη ενός “αρρενωπού” ομοφυλόφιλου άνδρα και μίας “θηλυκής” λεσβίας. (Traub, 1992:102) Οι άνδρες επιθυμούν άλλους άνδρες με όρους “εκθήλυνσης” ενώ οι λεσβίες “μιμούνται” την ανδρική “ενεργητική” επιθυμία. Με δεδομένο αυτό, στην σύγχρονη εποχή οι επιθυμίες δομούνται σε ένα διπολικό σχήμα του τύπου “αρρενωπή” και “θηλυκή” λεσβία¹⁹ και “ενεργητικοί” και “παθητικοί”²⁰ γκέι άνδρες.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν συνοπτικά και σχηματικά τους κυριότερους λόγους για τους οποίους η Traub ασκεί κριτική στην κανονικοποίηση της επιθυμίας και επικρίνει τους κριτικούς για αναχρονισμό. Το πρόβλημα που αναδεικνύει η Traub, μέσα από τις πιο πάνω αναφορές στους κριτικούς είναι ότι φύλο και σεξουαλικότητα φαίνεται να συγχέονται και να παρουσιάζονται ως συνώνυμα με έναν τρόπο που αρνείται

¹⁹ “butch” – “femme”

²⁰ “top” – “bottom”

την ερωτική διαφορά και την δαιμονοποιεί. (Traub, 1992:94) Με σκοπό, λοιπόν, να αποφύγει τις αναχρονιστικές επιβολές και παράλληλα να επιλύσει το “πρόβλημα” της σύγχυσης και ταύτισης μεταξύ κοινωνικού φύλου και σεξουαλικότητας, η κουίρ θεωρητικός εισαγάγει την έννοια της (ερωτικής) επιθυμίας όπως αναφέρθηκε και πρωύτερα. Να σημειωθεί ότι η λέξη “επιθυμία” έχει κατασκευαστεί για να λειτουργήσει ως συνδετικός κρίκος μεταξύ υποκειμενικότητας, σεξουαλικότητας και κοινωνικού φύλου. (Traub, 1992:20) Με τον όρο “επιθυμία” και ειδικότερα “ερωτική επιθυμία” αναφορικά με τη “λεσβιακή” ιστοριογραφία υποδηλώνει την έντονη συναισθηματική εμπλοκή και ερωτική έλξη, συναισθήματα δηλαδή που στην προνεωτερικότητα θα χαρακτηρίζονταν ως πάθος, αγάπη, λατρεία και λαγνεία. Η εκδήλωση της ερωτικής επιθυμίας μεταξύ των γυναικών περιλάμβανε χάρδια, φιλιά, σωματική διείσδυση και ταυτόχρονα, παθιασμένες λεκτικές απευθύνσεις, οι οποίες εξέφραζαν επιθυμία, απώλεια, αφοσίωση, αγανάκτηση, απόλαυση και πόνο. (Traub, 2002:13)

Κουίρ και η Προβληματική της Αορατότητας και της Επιβεβλημένης Σιωπής

α. Η Αποσιώπηση της Γυναικείας Επιθυμίας

Εν γένει, στο σαιξπηρικό έργο φαίνεται η γυναικεία επιθυμία να αποσιωπάται στρατηγικά, όπως γίνεται εμφανές από την Traub. Επιπλέον, και ως μέρος της επιβεβλημένης σιωπής προκύπτει και (α)ορατότητα της “λεσβιακής” επιθυμίας και “σεξουαλικότητας” στις πολιτισμικές αναπαραστάσεις της πρώιμης νεότερης εποχής.

Η προνεωτερική γυναίκα χαρακτηρίζεται από τέσσερις ιδιότητες, μπορεί να είναι δηλαδή είτε ανύπαντρη, είτε σύζυγος, είτε χήρα ή τέλος, πόρνη. Όλες αυτές οι ιδιότητες της γυναίκας περιλαμβάνουν το ερωτικό κομμάτι εντός της οικονομίας της πατριαρχικής ετεροσεξουαλικότητας. Πιο συγκεκριμένα, οι νεαρές ανύπαντρες γυναίκες είναι παρθένες, οι πόρνες υπερσεξουαλικές και οι χήρες και οι παντρεμένες είτε φιλήδονες είτε σεμνές. Οι γυναίκες, λοιπόν, κατατάσσονται στις κατηγορίες αυτές με βάση το βιολογικό τους φύλο αλλά και την ερωτική τους ζωή. (Traub, 1992:26) Στον αντίποδα, αναφορικά με τους άντρες στη προνεωτερικότητα, αναδεικνύεται κοινωνικά και ψυχολογικά η ερωτική τους ευαλωτότητα, λόγω της βρεφικής εξάρτησής τους από τις γυναίκες, την ανάπτυξη της υποκειμενικότητας τους σε σχέση με τη “θηλυκότητα” και την ενήλικη εξάρτησή τους από τις γυναίκες αναφορικά με το μέγλωμα των παιδιών, όλα διασφαλίζουν τη σημασία της γυναικείας αγνότητας για το πρώιμο νεότερο αρσενικό υποκείμενο. (Traub, 1992:27)

Στα σαιξπηρικά έργα τα οποία εξετάζει η Traub, διαφαίνεται ότι η γυναικεία ερωτική επιθυμία ανάγεται στη σιωπή και την απουσία, μία σιωπή που είναι επιβεβλημένη από την πατριαρχία. Ταυτόχρονα, η φαλλική διείσδυση ορίζεται ως ο μόνος τρόπος σεξουαλικής επαφής και παρουσιάζεται ως το απόγειο της ανδρικής ταυτότητας και επιβολής δύναμης και εξουσίας ενώ ο οργασμός, στον αντίποδα ως διασπορά και ψυχική εξαθλίωση. (Traub, 1992:27) Η δαιμονοποίηση του αντρικού οργασμού προφανώς έρχεται κατά αντιστοιχία με την επικρατούσα θεωρία των χυμών, η οποία δεσπόζει στην πρώιμη νεότερη περίοδο. Στο σονέτο 129 αποτυπώνεται ακριβώς η επικρατούσα ιδέα της πρώιμης νεωτερικότητας για την αρρενωπότητα αλλά και για την ανδρική σεξουαλικότητα έναντι του “φανταστικού” γυναικείου σώματος, δηλαδή σύμφωνα με τα δεδομένα της εποχής, του ανεστραμμένου γυναικείου σώματος.

*“Μόνο σπατάλη της σποράς σ’ ένα π-αιδοίο ντροπής
Είν’ η λαγνεία η έμπρακτη.”*

Αναλύοντας τον παραπάνω απόσπασμα από το Σονέτο 129, είναι φανερό πως το γυναικείο σώμα δεν αποτελεί ένα χώρο διείσδυσης, αλλά ένα περιβάλλοντα χώρο όπου το αρσενικό συγχωνεύεται και πεθαίνει. Εδώ, αντανακλάται ο μύθος του ενιαίου φύλου, αλλά και το γεγονός ότι η γυναίκα λειτουργεί ως καθρέφτης για την ανδρική υποκειμενικότητα. Η γυναικεία ερωτική κινητικότητα θέτει σε κίνδυνο την ανδρική υποκειμενικότητα. Για τον λόγο αυτό, η γυναίκα πρέπει να μείνει αμετακίνητη για να πετύχει ο άνδρας την φαντασίωση της πλήρους υποκειμενικότητας του, όπως στο *Χειμωνιάτικο Παραμύθι*, η Ερμιόνη μετατρέπεται σε άγαλμα. (Traub, 1992:27) Μέσα από τα δίπολα κινητικότητα - στασιμότητα, ζέστη - κρύο, ανοιχτό - κλειστό, ορίζεται το “ερωτικό” στην πρώιμη νεώτερη περίοδο και πιο συγκεκριμένα η στασιμότητα, το κρύο και η έννοια του κλειστού παραπέμπουν στην αγνότητα, ενώ η κινητικότητα, η ζέστη και η ανοικτότητα στην ανηθικότητα. (Traub, 1992:28) Οι γυναίκες ορίζονται φαντασιακά είτε ως άγγελοι είτε ως πόρνες ως μια ψυχολογική άμυνα, ενάντια στην άβολη υποψία ότι και πίσω από τον άγγελο, κρύβεται μία πόρνη. (Traub, 1992:30) Η ανησυχία μίας αδάμαστης γυναικείας σεξουαλικότητας και η ανάγκη για καταστολή της είναι που οδηγεί τον Οθέλλο στη τραγική δολοφονία της Δυσδαιμόνας.

"This accident is not unlike my dream; Belief of it oppresses me already"

“Αυτό που τώρα γίνεται / δεν είναι άσχετο από όνειρό μου: φοβάμαι / μην είν’ αλήθεια.”

Η Δυσδαιμόνα δολοφονείται λόγω της σεξουαλικότητάς της, ενώ ο Οθέλλος πιστεύει ότι τα φιλά της είναι θανατηφόρα για τον ίδιο.

“So sweet was ne'er so fatal” (V.ii.20)

Τόσο γλυκό / ποτέ δεν ήταν το αναπότρεπτο.

Αυτή η διπολικότητα, η οποία προαναφέρθηκε, φαίνεται να είναι ακριβώς εντός του νου του Οθέλλο, από τη μία η γυναίκα “φαίνεται” να είναι ένα ερωτικό αντικείμενο και από την άλλη “είναι” κάτι άλλο, η οποία είναι καθαυτή η ύπαρξη της γυναίκας. Είναι φανερό και στον διάλογο του Άμλετ με τη Βασίλισσα:

Hamlet: Confess yourself to heaven, Repent what's past, avoid what is to come, And do not spread the compost on the weeds To make them ranker. . . .

Queen: O Hamlet, thou hast cleft my heart in twain.

Hamlet: O, throw away the worser part of it, And live the purer with the other half. Good night. But go not to my uncle's bed; Assume a virtue, if you have it not. (III.iv.156-67)

Η Γερτρούδη πρέπει να αποτινάξει τα “χείριστα” κομμάτια του χαρακτήρα της, δηλαδή την σεξουαλικότητά της για να κατευνάσει της αντρικές υποψίες, στο πυρήνα των οποίων φαντασιακά είναι ανήθικη.

Το ίδιο συμβαίνει και στο *Χειμωνιάτικο Παραμύθι*, ο Λεόντιος φαντασιώνεται την μοιχεία της Ερμιόνης και η προβολή των ανησυχιών του αυτών οδηγεί στον μεταφορικό θάνατό της. Το νεκρό ομοίωμα της Ερμιόνης αναπαριστά το ζωντανό της σώμα μέσα από την ψευδαίσθηση της διατηρημένης γυναικείας αγνότητας. (Traub, 1992:45) Ενώ, στη συνέχεια του έργου η Ερμιόνη εμφανίζεται ως άγαλμα, μνημειοποιείται²¹ δηλαδή, κάτι το οποίο επαναφέρει την έννοια της στασιμότητας και της σιωπής ως γυναικεία χαρακτηριστικά, δίπλα στα οποία ο άντρας εξυψώνεται. Με την καινούργια της μορφή ως άγαλμα, η Ερμιόνη αναπαρίσταται και κατοικεί στο μαρμάρινο αυτό σώμα, αλλά δεν σωματοποιεί την απειλή της γυναικείας ερωτικής δύναμης. (Traub, 1992:46) Στην ίδια λογική, στο *Αντώνιος και Κλεοπάτρα*, η Κλεοπάτρα κλειδώνεται στο μνημείο της και αναμένει την επιστροφή του Αντώνιου.

Αναφορικά με όλα τα παραπάνω, η μνημειοποίηση²² του γυναικείου σώματος, η στασιμότητά του δηλαδή έτσι όπως περιγράφεται από τον Σαίξπηρ, ερμηνεύεται από την Traub, ως η έντονη προσπάθεια του ποιητή να σκηνοθετήσει την αδυναμία της γυναικείας εμπρόθετης δράσης με στόχο να την τιθασεύσει ευκολότερα. Υπό αυτήν την έννοια, το απρόσιτο της γυναικείας ερωτικής δύναμης δεν είναι συνυφασμένο με έναν ολοκληρωτικό φαλλοκεντρισμό, αλλά κυριολεκτικά επιβάλλεται επειδή η γυναικεία ερωτική δύναμη αποτελεί απειλή για μια ιστορικά συγκροτημένη πατριαρχική ανδρική υποκειμενικότητα. (Traub, 1992:47) Επιπλέον, αναδεικνύονται οι πολιτισμικές και ανδρικές ανησυχίες σχετικά με την γυναικεία σεξουαλικότητα στην προσπάθεια καταστολής της, ίσως ακριβώς επειδή αιτία αυτών των αντρικών φόβων είναι η πρωταρχική εξάρτησή τους από τις μητέρες τους, εξάρτηση την οποία η πατριαρχία απαιτεί να απαρνηθούν υπέρ μίας πατρικής ταύτισης. Οι αντρικές αυτές ανησυχίες αποτελούν τον πυρήνα της δραματικής δράσης τόσο στις κωμωδίες όσο και στις τραγωδίες του Σαίξπηρ. (Traub, 1992:48) Για τον λόγο αυτό, η Traub επιλέγει να

²¹ “monumentalization”

²² “monumentalization”

συμπεριλάβει τις έννοιες της “Επιθυμίας” και του “Άγχους” στον τίτλο του βιβλίου της, από το οποίο είναι δανεισμένα και τα παραπάνω κομμάτια. Η γυναικεία επιθυμία καταστέλλεται, το γυναικείο σώμα μνημειοποιείται για να μείνει στάσιμο και η γυναικεία φωνή παραμερίζεται ως απότοκο της ανδρικής ανησυχίας.

β. Η Λεσβιακή (Α)ορατότητα

Με παρόμοιο τρόπο, έχει αποσιωπηθεί και εκτοπισθεί στην αορατότητα στρατηγικά και διαχρονικά η γυναικεία ομοερωτική επιθυμία. Η κουίρ συγγραφέας και κριτικός λογοτεχνίας αναζητά την έννοια της γυναικείας ομοερωτικής επιθυμίας και τα όρια αυτής στους προνεωτερικούς αιώνες. Είναι γεγονός ότι ο γυναικείος ομοερωτισμός για τους περισσότερους ιστορικούς και κριτικούς λογοτεχνίας παρέμεινε μέχρι και πρόσφατα σιωπηλός και αόρατος, πρακτικά αδύνατος. Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, οι σαιξπηρικοί κριτικοί της λογοτεχνίας είτε αποσιώπησαν την ερωτική επιθυμία μεταξύ γυναικών είτε την διακωμώδησαν είτε προσπάθησαν να την περιγράψουν κατά αντιστοιχία με την ετεροφυλοφιλία, δηλαδή αναζητώντας ενεργητικούς και παθητικούς ρόλους, είτε τέλος την συσκότισαν παραλληλίζοντας την με τον τρανσβεστισμό και την παρενδυσία και σε άλλες περιπτώσεις με τον ερμαφροδιτισμό και την παιδεραστία.

Η Patricia Simons, στο “Lesbian (In)Visibility in Italian Renaissance Culture: Diana and Other Cases of *donna con donna*” ανακαλύπτει ενδιαφέροντες λόγους για τους οποίους η γυναικεία ομοερωτική επιθυμία παρέμεινε στην αφάνεια. Η αορατότητα της γυναικείας ομοερωτικής εμπειρίας είναι εντονότερη και παραμένει ανείπωτη στις περιπτώσεις στις οποίες είτε οι γυναίκες “περνιούνται” για άντρες, δηλαδή είναι παρενδυτικές είτε στις περιπτώσεις όπου οι γυναίκες είναι αρκετά θηλυκές και ως εκ τούτου μοιάζουν ετεροσεξουαλικές. Στις περιπτώσεις αυτές, οι γυναίκες αυτές είναι εξαιρετικά απίθανο να γίνουν αντιληπτές από εκείνους που μπορούν να τις καταδικάσουν. Η συζήτηση αυτή παραπέμπει σε σημερινές εννοιολογήσεις ανάμεσα σε “femme” και “butch” λεσβίες, με την τελευταία να κατέχει τη θέση της μυθικής “αρρενωπής λεσβίας” όπως πραγματεύεται και η Esther Newton. (Newton, 1984) Η Simons υποστηρίζει πως η γυναικεία ομοερωτική επιθυμία καταδικάστηκε στην αορατότητα, επειδή οι ηγεμονικοί λόγοι της εποχής δεν ήταν σε θέση να περιγράψουν μία σεξουαλική πράξη εκτός της ετεροσεξουαλικής νόρμας και ως εκ τούτου δεν υπήρχαν λέξεις για τον γυναικείο ομοερωτισμό. Με άλλα λόγια, το τί κάνουν οι γυναίκες μεταξύ τους χαρακτηρίζεται από ένα κενό σε λέξεις και εκφορές και βάσει αυτού δεν θα μπορούσε να κατηγοριοποιηθεί και στις σύγχρονες σεξουαλικές ταυτότητες. (Simons, 1994:92) Επιπλέον, και βάσει του προηγούμενου λόγου, οι αρχές ξεκίνησαν μία αναζήτηση για “φαλλοφόρους” έτσι ώστε να καταφέρουν να επιβάλλουν το “ετεροφυλοφιλικό μοντέλο”. Για τον λόγο αυτό, συνέδεσαν τον λεσβιανισμό με γυναικεία γεννητικά όργανα που έμοιαζαν με φαλλικά και αναλυτικότερα συνέδεσαν τον λεσβιανισμό με τον ερμαφροδιτισμό. (Simons, 1994:93) Οι

συγκεκριμένες συνθήκες αορατότητας ξεκινούν να μεταβάλλονται κατά τη διάρκεια της Αναγέννησης, περίοδος κατά την οποία αρχίζουν να κάνουν την εμφάνισή τους οπτικές αναπαραστάσεις γυναικών, τις οποίες η Simons αντιλαμβάνεται με όρους ομοκοινωνικότητας και πιο συγκεκριμένα με τον όρο που εισάγει “λεσβοκοινωνικότητα”²³ ή σαφικό δέσιμο. Παραδείγματα αποτελούν οι περιπτώσεις, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως “*donna con donna*” όπως η θεά της Αγνότητας, Άρτεμις με τις Νύμφες που την περιβάλλαν. Παρόλα αυτά, η Simons επιλέγει να προσεγγίσει την αορατότητα που περιγράφει με θετικούς όρους. Πιο συγκεκριμένα, η αορατότητα της “λεσβιακής” σεξουαλικότητας, η σχεδόν απιθανότητά της για την πατριαρχική κουλτούρα, γράφει η Simons, ίσως τελικά της επέτρεψε την ίδια της την ύπαρξη. (Simons, 1994:84) Αναλυτικότερα, οι σεξουαλικές πρακτικές μεταξύ γυναικών κατάφεραν να “ξεγλιστρήσουν” από τα νομικά και ιατρικά έγγραφα λόγω της αορατότητάς τους. Αυτό το κενό στους λόγους, παραδόξως άφησε χώρο για την ύπαρξη γυναικείων ομοερωτικών πρακτικών, τόσο στη φαντασιακή σφαίρα όσο και σε πραγματικές εμπειρίες.

Η συσκότιση της γυναικείας ομοερωτικής επιθυμίας προκύπτει από το γεγονός ότι παράχθηκαν ελάχιστα έγγραφα τα οποία να κάνουν αναφορές στον γυναικείο ομοερωτισμό. Τα δικαστικά έγγραφα, τα οποία διασώθηκαν επί του θέματος είναι ελάχιστα, ιδιαίτερος συγκριτικά με τις αντρικές ομοερωτικές δικαστικές υποθέσεις. Πιο συγκεκριμένα, ο όγκος των δικαστικών εγγράφων, ο οποίος αναφέρεται σε περιπτώσεις σοδομίας είναι πολύ μεγαλύτερος σε σχέση με τα δικαστικά έγγραφα που αφορούν περιπτώσεις γυναικείου ομοερωτισμού. Η εμφανώς λιγότερη παραγωγή δικαστικών εγγράφων επικυρώνει την αορατότητα της γυναικείας ομοερωτικής επιθυμίας και εξηγείται από τη Simons με δύο τρόπους. Ο πρώτος λόγος, άμεσα σχετιζόμενος με τη “θεωρία των χυμών” που επικρατούσε στην πρώιμη νεοτερικότητα, φαίνεται να είναι το γεγονός ότι τα ιατρικά έγγραφα ισχυρίζονταν πως ο γυναικείος ανανισμός ήταν λιγότερο επικίνδυνος από τον αντρικό, καθώς ο γυναικείος σπόρος δεν ήταν τόσο σημαντικός για την διατήρηση του είδους. Ο δεύτερος λόγος, αναφέρεται στο γεγονός πως αν οι γυναίκες ήταν παντρεμένες και αναπαραγωγικές τότε η πιθανή σχέση τους με μία γυναίκα δεν αποτελούσε απειλή. Επιπλέον, οι γυναικείες ερωτικές σχέσεις χαρακτηρίζονταν ανέκαθεν από αορατότητα και σιωπή, γεγονός το οποίο επέτρεπε την ύπαρξη τους καθώς δεν απειλούσαν τη πατρογονική κληρονομιά, αφού η αναπαραγωγή, η πατρότητα και η νομιμότητα δεν ήταν θέμα προς εξέταση. Ακόμη, η γυναικεία ομοερωτική επιθυμία χαρακτηρίζεται από αορατότητα και σιωπή για τους λόγους, μεταξύ των οποίων, είναι το γεγονός ότι οι γυναίκες δεν έχουν το προνόμιο της γραφής και ως εκ τούτου δεν διασώζεται χειρόγραφο πρωτογενές υλικό και τέλος οι γυναίκες περιορίζονταν στα όρια του οίκου.

Για τους λόγους αυτούς, η Traub, επιχειρεί να αναζητήσει με άλλους τρόπους τη “λεσβία” της πρώιμης νεότερης εποχής. Η Traub, στο *The Renaissance of Lesbianism in Early Modern England* το οποίο εκδίδεται

²³ “lesbosociality”

το 2002, προτείνει ένα ρηξικέλευθο τρόπο εμπλοκής με την λεσβιακή αορατότητα όσον αφορά το κομμάτι της ιστορικοποίησης της και την ερμηνεία της. Πιο συγκεκριμένα, η Traub επιχειρεί όπως περιγράφει και η ίδια, μία γενεαλογία της λεσβιακής επιθυμίας. Δηλαδή, αντί να “αναζητά λεσβίες” στο παρελθόν, εξετάζει τί σημαίνει για τις γυναίκες να κατοικούν συγκεκριμένες κατηγορίες αναπαράστασης σε δεδομένες ιστορικές στιγμές. (Traub, 2002: 28) Για να το καταφέρει αυτό, αντλεί υλικό από ποικίλα μέσα, όπως από δικαστικά έγγραφα, ιατρικές πραγματείες, γραπτά μαιών, ανατομικά βιβλία, βιβλία σχετικά με συμβουλές για το σεξ, ταξιδιωτικές αφηγήσεις, ποιήματα, θεατρικά έργα, μουσική και εικαστικές τέχνες. Η Traub, επισημαίνει ότι υπήρξε άνθιση των αναπαραστάσεων της γυναικείας ομοερωτικής επιθυμίας κατά τον 16ο και 17ο αιώνα τόσο στη γλώσσα και τις εκφράσεις που χρησιμοποιήθηκαν για να την περιγράψουν, όσο και στην τέχνη και την κειμενική παραγωγή, δηλαδή λογοτεχνία, ποιήματα, θεατρικά αλλά και στην αλληλογραφία παρά την διαδεδομένη αντίληψη περί απουσίας αυτής και την επιβεβλημένη σιωπή. (Traub, 2002:7) Η αυξημένη παραγωγή έρχεται ουσιαστικά σε αντιπαράθεση με την αποσιώπηση που υφίσταντο η γυναικεία επιθυμία. Τα όρια και την στρατηγική πίσω από αυτή την επιβεβλημένη και επινοημένη σιωπή αναζητεί η συγγραφέας.

Γεγονός αποτελεί ότι ο τρόπος που αντιλαμβάνονταν οι γυναίκες τις ομοερωτικές τους επιθυμίες παραμένει υποδιερευνημένος και δεν έχει θεωρητικοποιηθεί επαρκώς. Όσον αφορά την πρώιμη νεότερη περίοδο, από τη μία πλευρά οι ερωτικές επιθυμίες των γυναικών θεωρούνταν απίθανες και ασήμαντες, ενώ από την άλλη πλευρά οι συγκεκριμένες ερωτικές πρακτικές εφαρμόζονταν και αναπαρίσταντο με ποικίλους τρόπους. Η Traub, υιοθετεί μία ανάλυση ακριβώς επί αυτής της εξάσκησης “αδύνατων” πρακτικών, αυτό που ονομάζει σαρκαστικά “*amor impossibilis*”. Η Traub, υιοθετεί το μοντέλο της “*amor impossibilis*” στην ανάλυσή της και επιχειρεί να εκθέσει το γεγονός ότι στην πρώιμη νεότερη περίοδο υπήρχε η πολιτισμική συνειδητότητα αναφορικά με την επιθυμία μεταξύ γυναικών, ενώ ταυτόχρονα περιγράφει λεπτομερώς τους πολύπλοκους και συχνά αντιφατικούς τρόπους αναπαράστασης της. (Traub, 2002:6) Τα ερωτήματα που επιχειρεί να σκιαγραφήσει είναι γιατί η γυναικεία ομοερωτική επιθυμία βαφτίστηκε ως αδύνατη, πώς εκφράστηκε αυτή η επιθυμία, ποιες στρατηγικές και μηχανισμοί χρησιμοποιήθηκαν για να καταστήσουν την γυναικεία επιθυμία διαχρονικά αδύνατη και ασήμαντη και πώς μετασηματίστηκαν αυτοί οι μηχανισμοί κατά την άνθιση της επιστημολογίας και τις πιο σύγχρονες νοηματοδοτήσεις του σώματος και του εαυτού.

Στην έρευνα περί ερωτικής επιθυμίας μεταξύ γυναικών υπήρξαν κάποια ιστορικοί μετασηματισμοί που έπαιξαν σημαντικό ρόλο όπως διαφαίνεται και πιο κάτω στην ανάλυση της τριβάδας. Πιο συγκεκριμένα, ένας από αυτούς αποτελεί η εκ νέου “ανακάλυψη” της κλειτορίδας. Το 1559, ο Ρηνάλδος Κολόμβος διεκδικεί την ανακάλυψη της κλειτορίδας. Ο Κολόμβος, με την ιδιότητά του ως καθηγητής ανατομίας και χειρουργός υποστηρίζει πως η κλειτορίδα είναι η κατεξοχήν έδρα της γυναικείας απόλαυσης. Αναλυτικότερα, την παρομοιάζει με το πέος και γράφει πως “εάν την αγγίζεις, θα την δεις να σκληραίνει και να επιμηκύνεται, σε βαθμό που να φαίνεται σαν ανδρικό μόριο”. (Laquer, 2003:110) Η διαπίστωση αυτή, είναι που εντείνει τις αντιλήψεις για τη φαλλική γυναίκα από τον 16ο αιώνα. (Γιαννακόπουλος, 2003:13) Λόγω αυτού, κάνουν την

εμφάνισή τους οι πρώτες αφηγήσεις περί “σαπφικού” έρωτα χωρίς κατά τον 18ο αιώνα σε διάφορα κείμενα, όπως λογοτεχνικά και ιατρικά.

γ. Γυναικεία “Φιλία” και “Φαλλική” Λεσβία

Η Traub, προτείνει δύο στρατηγικές εξερεύνησης της υποδιερευνημένης γυναικείας ομοερωτικής επιθυμίας ξεπερνώντας το σκόπελος την παρενδυσίας που χαρακτηρίζει την πρώιμο νεότερο θέατρο όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Η πρώτη προσέγγιση της γυναικείας ομοερωτικής επιθυμίας αφορά την διερεύνηση της “στενής φιλίας” μεταξύ των γυναικών και η δεύτερη προσέγγιση έχει να κάνει με την ανάλυση της “τριβάδας”, δηλαδή της γυναίκας με την υποτιθέμενη υπερμεγέθη κλειτορίδα που συναντάται σε ανατομικές πραγματείες και “εθνογραφικά” κείμενα της εποχής.

Ο πρώτος τρόπος προσέγγισης της γυναικείας ομοερωτικής επιθυμίας έχει να κάνει με μία “αναθεώρηση” της στενής φιλίας μεταξύ των γυναικών όπως προτείνει η Adrienne Rich και υλοποιείται από την Carroll Smith-Rosenberg και την Lillian Faderman. Πιο συγκεκριμένα, οι ερωτικές σχέσεις μεταξύ γυναικών παρουσιάζονται ως φιλικές, καθώς είναι θολά τα όρια μεταξύ φιλίας και έρωτα, “amity” και “amour”, όρους που δανείζεται η Traub από τα κείμενα που χρησιμοποιεί ως πηγές. (Traub, 2002:19) Οι στενές φιλικές σχέσεις μεταξύ γυναικών και η ανάγνωσή τους ως τέτοιων, παραλείπει το ερωτικό στοιχείο, βαφτίζοντάς τες ως α-σεξουαλικές.

Ο δεύτερος τρόπος με τον οποίο, η Traub επιχειρεί να εξερευνήσει την γυναικεία ομοερωτική επιθυμία κατά την πρώιμη νεότερη περίοδο είναι μέσω της ανάλυση της “φαλλικής λεσβίας”, δηλαδή της “τριβάδας”. Ως τριβάδες, χαρακτηρίστηκαν οι γυναίκες που υποτίθεται πως είχαν υπερμεγέθεις κλειτορίδες τις οποίες χρησιμοποιούσαν για να ευχαριστούν σεξουαλικά άλλες γυναίκες. (Traub, 2002:15) Ο όρος έκανε την εμφάνισή του στα δικαστικά έγγραφα, καθώς ο “τριβαδισμός” ήταν ποινικά κολάσιμος, όπως αποδεικνύεται. Η σεξουαλική δραστηριότητα του τριβαδισμού είναι ένα από τα πλέον υποερευνημένα πεδία όπως υποστηρίζει ο Jack Halberstam στο βιβλίο *Female Masculinity*. Ο όρος “τριβάδα” προέρχεται από το ελληνικό ρήμα τρίβω και υπονοεί την σεξουαλική επαφή μέσω της τριβής και την ευχαρίστηση που προέρχεται από αυτήν. Κατά τον 18ο και 19ο αιώνα, οι τριβάδες συνδέθηκαν με την πιθανότητα μιας υπερμεγέθους κλειτορίδας αλλά και με τον ερμαφροδιτισμό. (Halberstam, 2018:59) Στον ύστερο 16ο αιώνα, η γυναίκα που θα αναλάμβανε τον ανδρικό και ενεργητικό ρόλο κάνοντας έρωτα με μία άλλη θα θεωρούνταν “τριβάς”, γυναίκα που θα υιοθετούσε αθέμιτα ενεργητικό ρόλο, που διέπραττε την τριβή, ενώ θα όφειλε καταρχήν να την υφίσταται. Αντιμετώπιζε, λοιπόν, την κατηγορία ότι παραβίαζε τους νόμους του κοινωνικού φύλου, καθώς υποδυόταν, όντας γυναίκα, τον ανδρικό ρόλο στη συνουσία. (Laquer, 2003:193) Η “επανεμφάνιση” της κλειτορίδας, όπως προαναφέρθηκε, θεωρείται από την Traub, ένα από τα στοιχεία που

συνηγόρησαν στη μορφή της “φαλλικής” γυναίκας, καθώς η τριβάδα αρχίζει να εμφανίζεται προοδευτικά σε όλο και μεγαλύτερο εύρος γραπτών της εποχής. Η τριβάδα φαντασιακά έχει μία υπερτροφική κλειτορίδα, ενώ συμβολικά αναπαριστά την “υπερσεξουαλικότητα” και τον κίνδυνο να “μολύνει” όσες γυναίκες έρχονται σε επαφή μαζί της.

Ο ιατρικός λόγος της εποχής είναι αυτός που καθορίζει σε τί είναι νόμιμο και σε τί παράνομο να εμπλακεί το γυναικείο σώμα. Οι ερωτικές σχέσεις μεταξύ γυναικών ξεκινούν να ενοχοποιούνται και να γίνονται μεμπτές μόνο όταν κατά το τέλος του 16ου αιώνα παραλληλίζονται, για πρώτη φορά από τον νομικό Prospero Farinacci, με τις ετεροσεξουαλικές πρακτικές. Οι γυναίκες που λειτουργούν, κατά τον ίδιο, ως άντρες στη σεξουαλική επαφή δηλαδή με “ενεργητικό τρόπο” ή με την εισαγωγή κάποιου αντικειμένου είναι κολάσιμες. Η διείσδυση και η όποια πρακτική προσομοίαζε στην κατοχή του φαλλού ήταν αυτή που μετέτρεπε τις γυναίκες σε αρρενωπές και απειλητικές προς την πατριαρχική ευταξία. (Simons, 1994:86) Η ιδέα αυτή αντανακλά και την επικρατούσα αντίληψη της εποχής για το φύλο ή με διαφορετικά λόγια η πρώιμη νεότερη περίοδος αντιλαμβάνεται μόνο αυτό που σήμερα χαρακτηρίζεται ως κοινωνικό φύλο χωρίς να λαμβάνεται υπόψιν το βιολογικό φύλο και η σεξουαλικότητα με σημερινούς όρους. Για τον λόγο αυτό, οι γυναίκες αυτές που χαρακτηρίζονται αρρενωπές γίνονται αντιληπτές στο ιστορικό συμφραζόμενό τους ως παρενδυτικές, δηλαδή γυναίκες που υπερβαίνουν το φύλο τους, αλλά όχι με όρους λεσβιανισμού όπως θα συνέβαινε στην νεότερη εποχή.

Το φαλλικό και αναπαραγωγικό μοντέλο της πρώιμης νεότερης Ευρώπης συνάμα με τη θεωρία των χυμών και του ενιαίου φύλου βασισμένη σε ένα τροποποιημένο Αριστοτελικό μοντέλο, καταδίκασε και τον γυναικείο αυνανισμό και σε κάποιες περιπτώσεις τον συνέδεε με τον λεσβιανισμό. Επιπλέον, μέχρι και την “επανακάλυψη” της κλειτορίδας όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, η γυναικεία αυτοϊκανοποίηση και κατ’ επέκταση το σεξ μεταξύ γυναικών φαινόταν απίθανο στον ηγεμονικό αντρικό λόγο και πιθανό μόνο στην περίπτωση που γινόταν χρήση ενός αντικειμένου ή σε αυτή του “τριβαδισμού” μεταξύ των γεννητικών οργάνων των γυναικών χωρίς διείσδυση.

Η Simons, απαριθμεί διαφορετικές περιπτώσεις γυναικών που καταδικάστηκαν λόγω της σύναψης ερωτικών σχέσεων με άλλες γυναίκες, όπως και την περίπτωση της αδελφής Benedetta Carlini, την οποία αναλύει εκτενέστερα και η Judith Brown στο “Lesbian Sexuality in Renaissance Italy: The Case of Sister Benedetta Carlini”. Οι περιπτώσεις αυτές έρχονται στο φως μιας και υπάρχουν εμφανή στοιχεία “λεσβιανισμού” με σημερινούς όρους ή εμφανή στοιχεία για να κατηγορηθούν οι ένοχες, δηλαδή τρανσβεστισμός²⁴ ή χρήση “εργαλείων”.

²⁴ “gender-crossing”

Επιπλέον, δεν είναι τυχαίο πως ο τριβαδισμός αναφέρεται σε πολύ πιο περιορισμένο βαθμό και πολύ έπειτα από την εμφάνιση της έννοιας της σοδομίας στα δικαστικά έγγραφα. Τα νομικά, θεολογικά και ψυχολογικά κείμενα των αρχών του 18ου αιώνα καταδικάζουν τη σοδομία και έπειτα τον τριβαδισμό ως πράξεις αφύσικες και ως εκ τούτου κολάσιμες. Η λιγοστή αναφορά στον τριβαδισμό σε σύγκριση με τη σοδομία αποτελεί επιπλέον στοιχείο της αόρατης γυναικείας σεξουαλικής επιθυμίας και πρακτικής. Οι λόγοι για αυτή την αποσιώπηση έχουν να κάνουν σύμφωνα με τον Louis Crompton (Crompton, 2008:18-22) με το γεγονός ότι οι γυναικείες σεξουαλικές πρακτικές δεν αποτελούσαν αρχικά απειλή καθώς οι πρακτικές δεν παρέπεμπαν στο διεισδυτικό ετεροφυλοφιλικό σεξ. Να σημειωθεί ότι για την αναφερόμενη περίοδο, επικρατεί η “θεωρία των χυμών” και η “χυμική” οικονομία. Δεδομένου αυτού, οι τριβάδες δεν αποτελούν απειλή, καθώς δεν κάνουν “ολοκληρωμένα” την σεξουαλική πράξη, άρα δεν “μολύνουν” η μία την άλλη, καθώς δεν είναι ικανές για διείσδυση και απέκκριση. (Crompton, 2008:18) Ενώ, επιπλέον μέχρι και τον 18ο αιώνα όπως διαφαίνεται και στο βιβλίο του Thomas Laquer, *Κατασκευάζοντας το Φύλο*, κυριαρχούσε το “μοντέλο του ενιαίου φύλου”²⁵. Από την αρχαιότητα ως τον 18ο αιώνα επικρατούσε αυτό που ο Laquer ονομάζει μοντέλο του ενιαίου φύλου, της ενιαίας σάρκας. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, τα δύο φύλα έχουν την ίδια ανατομία: η γυναίκα δεν είναι παρά ένας άνδρας με όρχεις και πέος, που εκκρίνει σπερματικό υγρό• τα “ανδρικά” αυτά γεννητικά/σεξουαλικά όργανα βρίσκονται στο εσωτερικό του γυναικείου σώματος και επομένως δεν είναι ορατά, εξωτερικά όπως στον άνδρα. (Γιαννακόπουλος, 2003:12) Πολλοί ιατροί και ανατόμοι, χρησιμοποίησαν την κατηγορία του ερμαφρόδιτου ως συνώνυμο του τρίτου φύλου καθώς κατά τον 17ο και 18ο αιώνα, έννοια του τρίτου φύλου αναδύθηκε όχι μόνο ως βιολογική εξήγηση για την ομοσεξουαλική συμπεριφορά, αλλά επίσης ως αποτέλεσμα του αυνανισμού. (Halberstam, 2018:59)

Κατά τον 17ο και 18ο αιώνα, όμως, ο τριβαδισμός όπως και η σοδομία ξεκινά να χαρακτηρίζεται “παρά φύσιν” πρακτική και δικάζεται. Η καταδίκη του τριβαδισμού όπως παρουσιάζει ο Crompton, αποτελεί απόρροια των καθολικών θρησκευτικών νόμων και συμβαίνει όταν η σεξουαλική πρακτική ομοιάζει στο ετεροφυλοφιλικό σεξ, έχει δηλαδή διεισδυτικό χαρακτήρα και μπορεί να αποδοθεί η έννοια της “ενεργητικότητας” και “παθητικότητας” στις εμπλεκόμενες. Το προνεωτερικό “σεξουαλικό σύστημα” ούτως ή άλλως οργανώνει το φύλο και τις σεξουαλικές σχέσεις βασιζόμενο στο δίπολο ενεργητικότητας και παθητικότητας. Ο ηγεμονικός λόγος, ο οποίος απαντάται κατά την πρώιμη νεότερη περίοδο επιβάλλει μια ανάγνωση όπου ο φαλλός αποτελεί το πρωταρχικό σημαίνον της σεξουαλικότητας και η διείσδυση αποτελεί τη μοναδική μέθοδο ερωτικής απόλαυσης που έχει σημασία. Ως εκ τούτου, η γυναικεία ομοερωτική επιθυμία διαχρονικά χαρακτηρίζεται από αορατότητα, ενώ επειδή συγκεκριμένες μορφές του γυναικείου ερωτισμού δεν απειλούν τη διεισδυτική λογική, μόνο τότε λαμβάνουν ένα περιορισμένο χώρο έκφρασης. (Traub, 2002:15) Θέτοντας το με άλλες λέξεις, το μη διεισδυτικό σεξ μεταξύ γυναικών φαίνεται να μην απειλεί το

²⁵ “one-sex model”

φαλλικό διεισδυτικό σεξ. Οι περιπτώσεις, λοιπόν, όπου ο τριβαδισμός χαρακτηρίζεται ως κολάσιμος είναι εκείνες στις οποίες εντοπίζεται ενεργητικότητα και παθητικότητα είτε αυτό σημαίνει την ύπαρξη υποτιθέμενων υπερτροφικών κλειτορίδων είτε τη χρήση κάποιου “όργανου”, όπως αναφέρεται στα δικαστικά έγγραφα. Με τον όρο “όργανο”, κωδικοποιείται η χρήση κάποιου όλισβου²⁶, δηλαδή με την σύγχρονη έννοια κάποιου ερωτικού βοηθήματος.

Η Traub, χρησιμοποιώντας και αναλύοντας τις μορφές της αγνής γυναικείας “φιλίας” και της “τριβάδας” επιδιώκει να αναδείξει το εύρος στο οποίο αυτές οι δύο μορφές σωματοποίησης είναι τροπολογικές. Πιο συγκεκριμένα, είτε γίνονται αντιληπτές μέσω είτε της μεταφοράς, δηλαδή με μια αλλαγή που βασίζεται στην ομοιότητα και την αναλογία, είτε μετωνυμικά, δηλαδή μέσω της σχέσης αιτίου και αιτιατού, του περιεχομένου τους και των ορίων τους. Σε κάθε περίπτωση, οι τροπολογικές συνέπειες είναι ότι τόσο η γυναικεία “φιλία” όσο και η τριβάδα είναι κατασκευασμένες μέσα από ρητορικές, ιδεολογικές και ψυχολογικές μεταθέσεις. Πιο συγκεκριμένα, η τριβάδα και η γυναικεία φιλία λειτουργούν ως εμβληματικές προσωποποιήσεις, που ωστόσο φέρουν υλικό βάρος. (Traub, 2002:20) Με άλλα λόγια, χρησιμοποιώντας τις δύο αυτές μορφές, η Traub και χαρακτηρίζοντας τις ως τροπολογικές, τονίζει το γεγονός ότι αποτελούν πολιτισμικές κατασκευές που αντανακλούν το περιβάλλον της εποχής στην οποία παράχθηκαν. Συνοπτικά, αποτελούν το αποκύημα του 17ου αιώνα.

²⁶ “dildo”

ΑΝΤΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΟΣ

And by adopting a queerer and more pluralistic view of feminist sexuality, we can come closer to dispelling fictions that locate happy endings only in "the normal world".

Melissa Sanchez, "'Use Me But as Your Spaniel'"²⁷

Η παρούσα εργασία είχε ως στόχο να χαρτογραφήσει τα όρια της λεσβιακής (α)ορατότητας στην πρώιμη νεωτερικότητα μελετώντας τις τρεις σημαντικότερες ιστοριογραφικές προσεγγίσεις που αναπτύχθηκαν κατά το τέλος του 20ού αιώνα. Η αναζήτηση της “λεσβίας” διαχρονικά και με έμφαση την πρώιμη νεότερη περίοδο φαίνεται να αποφέρει καρπούς. Έτσι κι αλλιώς το γεγονός της “λεσβιακής” ύπαρξης δεν αμφισβητήθηκε, αλλά αποσιωπήθηκε στρατηγικά. Διατρέχοντας τις ιστοριογραφικές προσεγγίσεις είναι εμφανές πως μέχρι και σήμερα, έπειτα δηλαδή, από μισό αιώνα ιστορίας της σεξουαλικότητας, υπάρχει αναστάτωση ως προς το ποιος είναι ο καταλληλότερος τρόπος και μέθοδος για ιστορικοποίηση των παρελθοντικών σεξουαλικών επιθυμιών. Πιο συγκεκριμένα, η αναζήτηση, φαίνεται, εν μέρει, να περιορίζεται σε δίπολα όπως παρελθόν - παρόν, πράξεις ταυτότητες, ομοιότητα - διαφορά και μετασχηματισμός - συνεχές ακόμη και σήμερα. Ενώ, οι πιο πρόσφατες κούρ οπτικές που προτείνονται, δεν προσπαθούν να ερμηνεύσουν το παρελθόν, παρά να χτίσουν συναισθηματικούς δεσμούς εισάγοντας έννοιες όπως η ρευστότητα, η φασματικότητα, η κούρ χρονικότητα και η ενδεχομενικότητα. Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω, η ενασχόληση με το πεδίο της ιστορίας της σεξουαλικότητας και, πιο συγκεκριμένα, με το υποπεδίο της λεσβιακής ιστοριογραφίας δίνει την δυνατότητα σε όποιον το μελετά να έρθει αντιμέτωπος με ενδιαφέρουσες θέσεις και παραγωγικό προβληματισμό. Εν κατακλείδι, τα δεδομένα υπάρχουν, και έπεται να γραφούν ακόμη περισσότερα, το μόνο που μένει είναι να κατοικήσουμε αποκείμενους τόπους, όπως προτείνει και η Carolyn Dinshaw.

²⁷ Melissa Sanchez, "Use Me But as Your Spaniel": Feminism, Queer Theory, and Early Modern Sexualities, *PMLA*, 127.3 (2012), 493-511

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abelove, Henry. "The Queering of Lesbian/Gay History." *Radical History Review*, 1995: 45-57.
- Bennett, Judith M. "'Lesbian-Like' and the Social History of Lesbianisms." *Journal of the History of Sexuality*, 2000: 1-24.
- Beres-Deak, Rita. "Lesbian Continuum." *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies*, 2016: 1-2.
- Boswell, John. *Christianity, Social Tolerance and Homosexuality Gay People in Western Europe from the Beginning of the Christian Era to the Fourteenth Century*. London: The University of Chicago Press, 1980.
- Brown, Judith C. "Lesbian Sexuality in Renaissance Italy: The Case of Sister Benedetta Carlini." *Signs*, 1984: 751-758.
- Bruster, Douglas. "Female-Female Eroticism and the Early Modern Stage." *Renaissance Drama*, 1993: 1-32.
- Butler, Judith. *Undoing Gender*. New York: Routledge, 2004.
- . *Αναταραχή φύλου*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2009[1990].
- Castle, Terry. *The Apparitional Lesbian, Female Homosexuality and Modern Culture*. New York: Columbia University Press, 1993.
- Cocks, H. G. "Modernity and the Self in the History of Sexuality." *The Historical Journal*, 2006: 1211-1227.
- . *Nameless Offences, Speaking of Male Homosexual Desire in Nineteenth Century England*. London: I.B.Tauris, 2003.
- Crawford, Katherine. "Privilege, Possibility, and Perversion: Rethinking the Study of Early Modern Sexuality." *The Journal of Modern History*, 2006: 412-433.
- Crompton, Louis. "The Myth of Lesbian Impunity Capital Laws from 1270 to 1791." *Journal of Homosexuality*, 2008: 11-25.
- David L. Eng, Jack Halberstam, José Esteban Muñoz. "What's Queer about Queer Studies Now?" *Social Text*, 2005: 1-17.
- Donoghue, Emma. "Doing Lesbian History, Then and Now." *Historical Reflections / Réflexions Historiques*, 2007: 15-22.
- Duberman, Martin Bauml, Martha Vicinus, and George Chauncey. *Hidden from History: Reclaiming the Gay and Lesbian Past*. Canada: Penguin Books Canada Limited, 1990.
- Edelman, Lee. *No Future: Queer Theory and the Death Drive*. Durham and London: Duke University Press, 2004.
- Farina, Lara. "Lesbian History and Erotic Reading." In *The Lesbian Premodern*, by Noreen Giffney, Michelle M. Sauer and Diane Watt, 201. New York: Palgrave MacMillan, 2011.
- Ferguson, Ann. "Patriarchy, Sexual Identity, and the Sexual Revolution." *Signs*, 1981: 158-172.
- Fortier, Anne - Marie. "Queer Diaspora." In *Handbook of Lesbian and Gay Studies*, by Steven Seidman Diane Richardson, 183-198. New York: SAGE Publications, 2002.
- Foucault, Michel. *Ιστορία της σεξουαλικότητας Ι. Η βούληση για γνώση*. Αθήνα: Πλέθρον, 2011[1976].
- . *Οι μη κανονικοί*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 2010[1999].

- Fraser, Mariam. *Identity without Selfhood: Simone de Beauvoir and Bisexuality*. United Kingdom: Cambridge University Press, 2004.
- Freccero, Carla. *Queer/Early/Modern*. Duke University Press, 2006.
- Giffney, Noreen, Michelle M. Sauer, and Diane Watt. *The Lesbian Premodern*. New York: Palgrave MacMillan, 2011.
- Grise, C. Annette. "Depicting Lesbian Desire: Contexts for John Donne's "Sappho to Philaenis"." *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal*, 1996: 41-57.
- Halberstam, Jack. *Female Masculinity*. Croydon: Duke University Press, 1998.
- . *In a queer time and place: Transgender bodies, subcultural lives*. New York: NYU Press, 2005.
- Hansen, Karen V. "'No Kisses Is Like Youres': An Erotic Friendship between Two African-American Women during the Mid-Nineteenth Century." *Gender & History*, 1995: 153-182.
- Hocquenghem, Guy. *Οι Αλλοπαρμένοντες Κώλοι*. Αθήνα: ΤΟΠΟΒΟΡΟΣ, 2014.
- Houlbrook, Matt. *Queer London: perils and pleasures in the sexual metropolis, 1918–1957*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2005.
- .. "Thinking Queer: The Social and the Sexual in Interwar Britain." In *British queer history: New approaches and perspectives*, by Brian Lewis, 272. Manchester: Manchester University Press, 2013.
- Jeffrey Escoffier, Regina Kunzel, Molly McGarry. "The Queer Issue: New Visions of America's Lesbian and Gay Past." *Radical History Review*, 1995: 1-6.
- Jennings, Rebecca. "From 'Woman-Loving Woman' to 'Queer': Historiographical Perspectives on Twentieth Century British Lesbian History." *History Compass*, 2007: 1901-1920.
- Kirsty, Loehr. *A Short History of Queer Women*. London: ONEWORLD, 2022.
- Kuefler, Mathew. "Homoeroticism in Antiquity and the Middle Ages: Acts, Identities, Cultures." *American Historical Review*, 2018: 1246-1266.
- Laqueur, Thomas. *Κατασκευάζοντας το Φύλο, Σώμα και κοινωνικό φύλο από τους αρχαίους Έλληνες έως τον Φρόϊντ*. Αθήνα: ΠΟΛΥΤΡΟΠΟΝ, 2003 [1990].
- Lauretis, Teresa de. "Sexual Indifference and Lesbian Representation." *Theatre Journal*, 1988: 155-177.
- Matter, E. Ann. "My Sister, My Spouse: Woman-Identified Women in Medieval Christianity." *Journal of Feminist Studies in Religion*, 1986: 81-93.
- McClive, Cathy. "Masculinity on Trial: Penises, Hermaphrodites and the Uncertain Male Body in Early Modern France." *History Workshop Journal*, 2009: 45-68.
- MacKinnon, Catharine. "Does Sexuality Have a History?" στο *Discourses of Sexuality: From Aristotle to AIDS*, ed. Domna C. Stanton, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1992: 117–27
- MacKinnon, Catharine. "Toward a Feminist Theory of the State" Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1989: 126–54.
- Moira, Fran. "Review on: THE LESBIAN BODY by Monique Wittig." *Off Our Backs*, 1976: 16.

- Murray, Jacqueline. "Twice Marginal and Twice Invisible: Lesbian in the Middle Ages." *Handbook of Medieval Sexuality*, 1996: 191-222.
- Nelson, Karen L., Courtney Connolly, and Scott Kamen. "Publications in English in Early Modern Women's Studies, 2007—2010." *Early Modern Women*, 2011: 231-268.
- Newton, Esther. "The Mythic Mannish Lesbian: Radclyffe Hall and the New Woman." *Signs*, 1984: 557-575.
- Nils Hammarén, Thomas Johansson. "Homosociality: In Between Power and Intimacy." *SAGE Open*, 2014: 1-11.
- Norton, Rictor. "F*ck Foucault: How Eighteenth-Century Homosexual History Validates the Essentialist Model." *UCLA Mellon Sawyer Seminar*. 2010. 65.
- Penn, Donna. "Queer: Theorizing Politics and History." *Radical History Review*, 1995: 24–42.
- Phelan, Shane. *Playing with fire: queer politics, queer theories*. . New York: Routledge, 1997.
- Rich, Adrienne. "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence." *Women: Sex and Sexuality*, 1980: 631-660.
- Roelens, Jonas. "Fornicating Foreigners: Sodomy, Migration, and Urban Society in the Southern Low Countries (1400–1700)." *Dutch Crossing*, 2016: 1-18.
- Rosemary Auchmuty, Sheila Jeffreys & Elaine Miller. "Lesbian History and Gay Studies: keeping a feminist perspective." *Women's History Review*, 1992: 89-108.
- Salih, Sara. *Εισαγωγή στην Τζούντιθ Μπάτλερ*. Αθήνα: Oposito, 2018[2002].
- Sanchez, Melissa E. ""Use Me But as Your Spaniel": Feminism, Queer Theory, and Early Modern Sexualities." *PMLA*, 2012: 493-511.
- Saslow, James M. "Disagreeably Hidden." In *The Expanding Discourse: Feminism and Art History*, by Norma Broude, 532. New York: Routledge, 1992.
- Saslow, James M. "Homesexuality in the Renaissance: Behavior, Identity, and Artistic Expression." In *Hidden from History: Reclaiming the Gay and Lesbian Past*, by Martha Vicinus and George Chauncey Martin Bauml Duberman, 592. Canada: Penguin Books Canada Limited, 1990.
- Schachter, Marc D. "On Lesbian Acts and Female Pleasures in Juvenal Commentaries from Antiquity to 1500." *Renaissance and Reformation*, 2015: 19-40.
- Schultz, James A. "Heterosexuality as a Threat to Medieval Studies." *Journal of the History of Sexuality*, 2006: 14-29.
- Segwick, Eve Kosofsky. *Between Men, English Literature and Male Homosocial Desire*. New York: Columbia University Press, 1985.
- . *Epistemology of the Closet*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press, 1990.
- Simons, Patricia. "Lesbian (In)Visibility in Italian Renaissance Culture." *Journal of Homosexuality*, 1994: 81-122.
- Spacks, Patricia Meyer. "Review: A Chronicle of Women." *The Hudson Review*, 1972: 157-170.
- Stockton, Will. "From Identities to Types." *Criticism*, 2014: 129-134.
- Traub, Valerie. *Desire and Anxiety, Circulations of Sexuality in Shakespearean Drama*. New York: Routledge, 1992.
- . *The Renaissance of Lesbianism in Early Modern England*. United Kingdom: Cambridge University Press, 2002.

—. *Thinking Sex with the Early Moderns*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 2016.

Turner, Ralph H. "Is There a Quest for Identity?" *The Sociological Quarterly*, 1975: 148-161.

Vicinus, Martha. "'They Wonder to Which Sex I Belong': The Historical Roots of the Modern Lesbian Identity." *Feminist Studies*, 1992: 467-497.

Vicinus, Martha. "Lesbian History: All Theory and No Facts or All Facts and No Theory?" *Radical History Review*, 1994: 57-75.

Vicinus, Martha. "The History of Lesbian History." *Feminist Studies*, 2012: 566-596.

Webster, Jeremy W. "Queering the Seventeenth Century: Historicism, Queer Theory, and Early Modern Literature." *Literature Compass*, 2008: 376–393.

Weeks, Jeffrey. *Sexuality*. New York: Routledge, 2005.

Wittig, Monique. *The Lesbian Body*. New York: William Morrow and Company, Inc., 1975.

Αστρινάκη, Ράνια, Ποθητή Χατζαρούλα, και Αθηνά Αθανασίου. *Μελέτες για το φύλο στην ανθρωπολογία και την ιστορία*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2011.

Κανάκης Κώστας, Μπακαλάκη Αλεξάνδρα, Λαμπροπούλου, Σοφία, Καντσά Βενετία, Πανόπουλος Παναγιώτης, Αμπατζή Λιόπη, Κοσετζή Κωνσταντίνα, Αποστολίδου Άννα, Valentine David, Κεφαλά Μαρία, Δαλεζίου Μαργαρίτα, Γιαννακόπουλος Κώστας. *Γλώσσα και Σεξουαλικότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 2011.

Σιμάτη, Άννη. *Οι Νταλίκες και τα Γυναικάκια τους*. Αθήνα: futura, 2022.

Πλακωτός, Γιώργος. "La Nouvelle Cythere": Προνεωτερικό Σεξ, Αποικιακή Επέκταση και Πολιτικές Της Ερμηνείας", στο Δήμητρα Βασιλειάδου και Γλαύκη Γκότση (επιμ.), *Ιστορίες για τη Σεξουαλικότητα*, Αθήνα: ΘΕΜΕΛΙΟ, 2020.